

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет Фінансів
Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 Управління та адміністрування
спеціальність	072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма	Страхування та ризик-менеджмент
Форма навчання:	Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Розвиток страхування життя в Україні»

Здобувача Ковалю Володимира Вячеславовича, _____

Науковий керівник:

д.е.н., доцент, професор кафедри
_____ Баранов А.Л.

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:

доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	6
1.1. Економічна сутність страхування життя.....	6
1.2. Характеристика ризиків страхування життя.....	16
1.3. Становлення та розвиток страхування життя.....	24
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	31
2.1 Місце страхування життя на вітчизняному страховому ринку.....	31
2.2 Аналіз основних показників діяльності компаній зі страхування життя.....	40
2.3 Оцінка асортименту продуктів зі страхування життя.....	48
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	53
3.1 Проблеми розвитку страхування життя на вітчизняному страховому ринку.....	53
3.2 Напрями вдосконалення страхування життя в Україні.....	57
3.3 Зарубіжний досвід розвитку страхування життя та шляхи його імплементації в Україні.....	64
ВИСНОВКИ.....	69
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	74
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність. Актуальність дослідження розвитку страхування життя в Україні визначається кількома факторами. По-перше, страхування життя є важливою складовою економічної системи країни, яка впливає на фінансову стабільність та соціальний захист громадян. По-друге, у зв'язку зі зростанням свідомості про необхідність страхування та зміною демографічної ситуації, страхування життя стає все більш популярним для українських громадян. По-третє, відбуваються зміни в законодавстві та регуляторній сфері щодо страхового ринку, які впливають на умови та можливості розвитку страхування життя.

Авторами досліджень у галузі розвитку страхування життя в Україні є експерти зі страхового сектору, економісти, фінансові аналітики та академічні дослідники зі спеціалізацією в області страхування та фінансових послуг, такі як В.Д. Базилевич, О.О. Радецька, Є.Ю. Ткаченко, О.В. Яришко, Н.Г. Нагайчук, О.І. Мельник, В.Г. Маргасова, А.С. Криклій.

Мета дослідження дослідити теоретичні засади страхування життя, оцінити його сучасний стан та запропонувати практичні рекомендації щодо перспектив його подальшого розвитку в Україні.

Для досягнення поставленої мети передбачені такі завдання:

- здійснити аналіз економічної літератури вітчизняних й зарубіжних дослідників та розкрити економічну сутність страхування життя. Розглянути його роль у соціальному захисті населення;
- охарактеризувати та дослідити основні ризики, що покриваються страхуванням життя;
- розкрити етапи становлення та оцінити сучасний стан державного регулювання страхування життя;

- охарактеризувати та оцінити сучасний стан розвитку страхування життя в Україні в динаміці за останні 5 років. Оцінити місце страхування життя на вітчизняному страховому ринку;
- проаналізувати показники діяльності страхових компаній, які надають послуги зі страхування життя на страховому ринку України, в розрізі основних показників, що характеризують їх діяльність (кількість укладених договорів страхування, величина страхових премій, обсяги страхових виплат тощо);
- здійснити оцінку асортименту основних страхових продуктів зі страхування життя, які пропонуються вітчизняними страховиками;
- за результатами дослідження, проведеного у I та II розділах роботи, виокремити та охарактеризувати основні проблеми подальшого розвитку страхування життя в Україні;
- проаналізувати існуючі характеристики розвитку страхування життя в Україні;
- розробити стратегічні рекомендації щодо розвитку страхування життя в Україні;
- охарактеризувати зарубіжний досвід розвитку страхування життя та запропонувати шляхи його імплементації у вітчизняну практику.

Об'єктом дослідження є розвиток страхування життя в Україні.

Предметом дослідження є ринок страхування життя в Україні, його сучасний стан, тенденції розвитку та фактори, що впливають на його розвиток.

Методи дослідження. Для вирішення визначених завдань у кваліфікаційній роботі використовувалися такі методи:

- 1) Аналітичний метод. У рамках даного методу використовувалися наступні прийоми:

- вивчення нормативно-правових актів, які регулюють страхування життя в Україні;
- аналіз статистичних даних про ринок страхування життя в Україні;
- вивчення наукових досліджень, присвячених страхуванню життя;
- аналіз звітів страхових компаній про їхню діяльність.

2) Історичний метод. На даному етапі було вивчено історію розвитку страхування життя в Україні.

3) Статистичний метод. За допомогою цього методу було проведено:

- аналіз статистичних даних про обсяги страхування життя в Україні;
- аналіз статистичних даних про структуру ринку страхування життя в Україні;
- аналіз статистичних даних про тенденції розвитку ринку страхування життя в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає в можливості використання висновків та рекомендацій при розробці економічної та соціальної політик національного уряду та страхових компаній, що діють в Україні. *Інформаційною базою дослідження* є наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, звіти та статистичні дані, а також аналітичні доповіді та електронні ресурси, в тому числі офіційні сайти компаній зі страхування життя та Національного Банку України.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, 4 таблиць, 2 рисунків, висновків, списку використаних 50 джерел та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

1.1 Економічна сутність страхування життя

Найбільш цінним для кожної людини є її власне життя, здоров'я рідних та близьких. Людина, розвиваючись та досліджуючи оточуючий світ, може керувати багатьма аспектами свого життя, але є обставини, коли вона не може вплинути на події. Водночас існують ситуації, в яких відповідальність та халатна поведінка людини мають вирішальне значення. Світовий досвід підтверджує існування важливого напрямку захисту громадян від раптових, несподіваних, негативних та навіть фатальних подій, яким є страхування життя.

Страхування життя допомагає вирішувати безліч проблем, пов'язаних із втратою засобів до існування, тимчасовою або повною втратою працездатності, досягненням пенсійного віку, захворюваннями та іншими негараздами. Більшість громадян не мають можливості самостійно врегулювати подібні несподівані витрати. У разі виникнення таких ситуацій страхові організації пропонують страхові виплати, які в установлені терміни дозволяють отримати значну та швидку компенсацію, що може допомогти у вирішенні фінансових проблем [2].

Ефективність страхового захисту громадян країни в цілому залежить від глибини дослідження сутності страхування життя, його технічної організації та правової основи, оскільки саме страхування життя вирішує соціальні проблеми та гарантує захист населення. В країнах з ринковою економікою страхування життя визнається одним із пріоритетних аспектів соціальної системи, який успішно вирішує багато суспільних завдань та задовольняє потреби юридичних і фізичних

осіб щодо захисту їхніх економічних інтересів. Роль страхування життя на ринку страхових послуг зображено на рис. 1.1

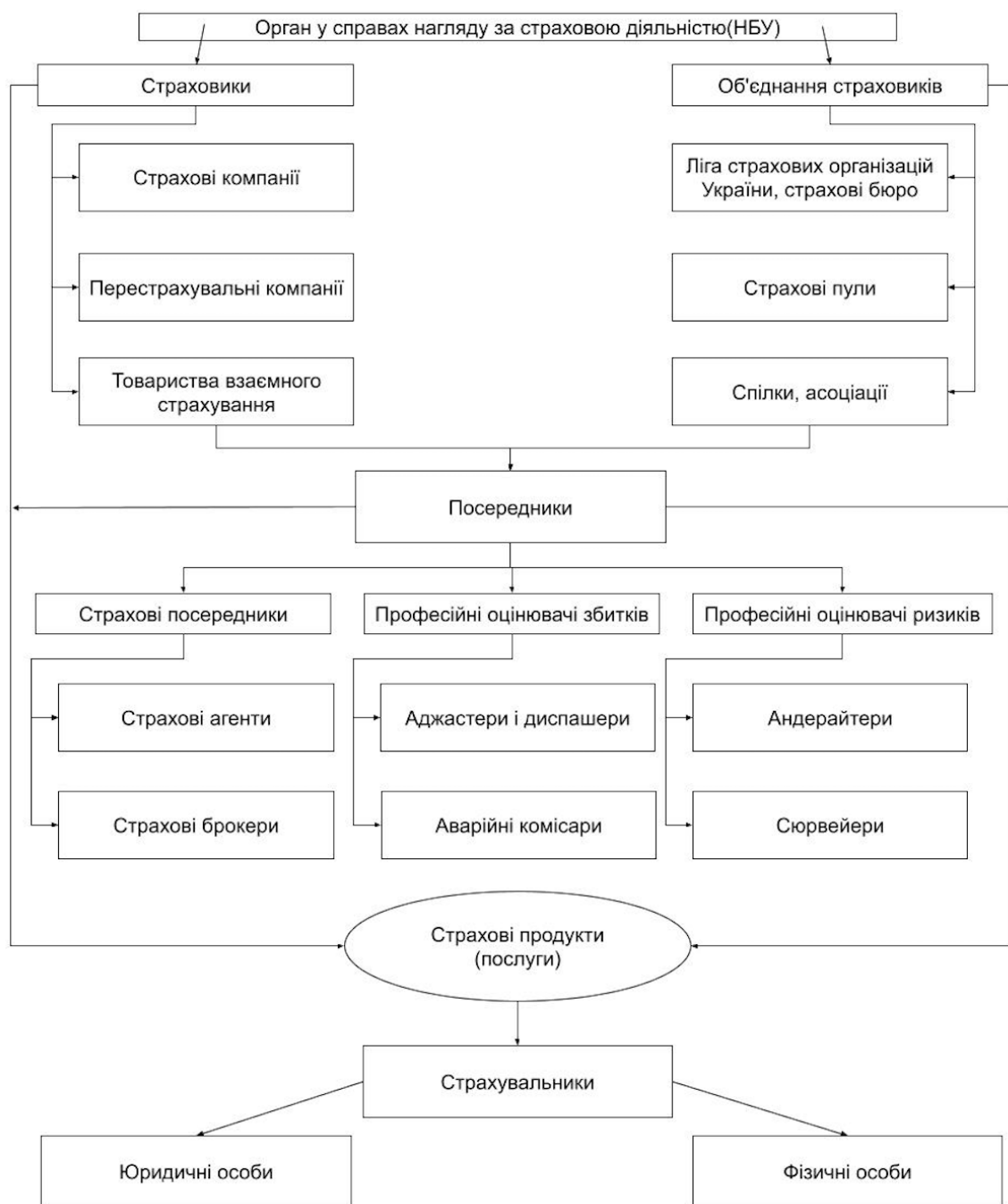

Рисунок 1.1 - Суб'єкти страхового ринку та їхня роль на ринку страхових послуг [6]

Як показано на рис. 1.1, послуги зі страхування життя є доступним інструментом, який забезпечує зазначені гарантії, зокрема: збільшення накопичень населення країни, компенсацію втрат доходів в разі втрати здоров'я чи смерті одного із членів родини, надання медичної допомоги та інше.

З усього вищевикладеного можна зробити висновки, що страхування життя об'єднує захист від можливих ризиків і функцію збереження фінансових ресурсів, так як основна функція страхування життя полягає в тому, щоб захистити застраховану особу від ризику випадкової смерті. У разі настання страхового випадку страховик виплачує страхову суму або пенсію, які компенсують сім'ї застрахованої особи фінансові збитки. Крім того, страхування життя може використовуватися для накопичення коштів на майбутнє. Наприклад, страхування життя з накопичувальною виплатою дозволяє застрахованій особі накопичити кошти на пенсію, на оплату навчання дітей, на купівлю житла тощо.

У науковій та практичній літературі не існує єдиного визначення терміну «страхування життя», оскільки кожен дослідник трактує його по-своєму. Наприклад, М. Пікард вбачає у страхуванні життя фактор збереження національного багатства [5], А. Бессон та Е. Клав'єр сприймають страхування життя як договір страхування, що поєднує сучасні страхові послуги [2]. Аналізуючи праці кожного з дослідників можна сказати, що всі наведені трактування мають спільні риси:

- страхування життя є договором між страховиком і страхувальником;
- страховик зобов'язується виплатити страхову суму у разі настання страхового випадку;
- страхувальник сплачує страхові внески.

Однак, слід враховувати і відмінності у змісті робіт:

- М. Пікард розглядає страхування життя як економічний інститут, який дозволяє розподілити ризик;

- А. Бессон акцентує увагу на функції страхування життя як захисту від ризику випадкової смерті;
- Е. Клав'єр аналізує страхування життя як засіб накопичення коштів на майбутнє.

Таким чином, страхування життя є складним економічним і соціальним інститутом, який має багатогранний характер. Трактуювання страхування життя, запропоновані різними авторами, відображають різні аспекти цього інституту.

Страхування життя слугує фінансовим інструментом для надання захисту та забезпечення фінансової стабільності для людей і їхніх близьких у непередбачуваних обставинах, таких як смерть, інвалідність та серйозні хвороби.

Економічну сутність страхування життя глибше можна розкрити через його функції. Дослідження О.М. Гладчук [5] вказують на декілька ключових функцій страхування життя в умовах ринкової економіки:

1. Ризикова функція. Відповідає за те, щоб захистити застраховану особу або її сім'ю від ризику випадкової смерті. У разі настання страхового випадку страховик виплачує страхову суму або пенсію, які компенсують фінансові збитки, завдані у зв'язку зі смертю застрахованої особи.
2. Превентивні заходи в страхуванні. Заходи, котрі спрямовані на попередження або зниження ризику настання страхового випадку. Вони можуть здійснюватися як страховиком, так і страхувальником.
3. Функція формування спеціалізованого страхового фонду. Функція формування спеціалізованого страхового фонду страхування життя полягає в тому, щоб забезпечити наявність коштів, необхідних для виплати страхових сум та пенсій у разі настання страхових випадків. Дана функція реалізується шляхом сплати страхових внесків страхувальниками. Страхові внески є платою за страховий захист, який надається страховиком.

4. Функція створення і використання страхових резервів. Суть функція полягає в тому, щоб забезпечити наявність коштів, необхідних для виплати страхових сум та пенсій у разі настання страхових випадків.

Одним з ключових аспектів важливості страхування життя є те, що життя само по собі є найціннішим активом для кожної особи. Люди працюють і заробляють гроші, щоб забезпечити себе і свої сім'ї, оплачувати житло, освіту, медичні послуги та інші необхідні потреби. У випадку негативних подій, таких як смерть чи інвалідність, дохід, який забезпечується через працю, може бути втрачений або суттєво зменшений, що може призвести до фінансових труднощів для родини.

Система страхування життя допомагає знизити фінансовий ризик, пов'язаний із смертю або інвалідністю головного годувальника родини. Вона надає фінансову підтримку сім'ї в складний період, допомагаючи покрити щоденні витрати, погашення боргів, оплату медичних послуг, надання освіти дітям та забезпечити виконання інших фінансових потреб. Крім того, страхування життя може слугувати інвестиційним інструментом. Деякі поліси страхування життя дозволяють збирати кошти протягом тривалого періоду, і ці накопичені фонди можуть бути використані в майбутньому для пенсійного забезпечення, фінансової підтримки дітей та інших цілей.

Але важливо розуміти, що економічна суть страхування життя включає у себе оплату за страховий поліс, яка залежить від різних факторів, таких як ризик страхового випадку, вік, стать, стан здоров'я та інші обставини. Деякі медичні проблеми чи ризиковані види діяльності можуть бути обмеженнями або виключеннями для страхування. Узагальнюючи, страхування життя має величезне значення з економічної точки зору, оскільки воно забезпечує фінансовий захист для сім'ї в умовах непередбачуваних обставин, таких як смерть, інвалідність та

серйозні хвороби. Воно допомагає зменшити фінансовий ризик та зберегти стабільність і благополуччя родини [4].

Економічна сутність страхування життя пронизана численними аспектами, які несуть у собі певні ризики та потенційні загрози. Відповідно до цього, ці аспекти вимагають нашої уваги та обережності. Фінансовий аспект стосується вартості страхового полісу на життя. Сплата страхової премії може виявитися значущою фінансовою тяготою для страхувальників. Особливо це актуально для тих, хто має великі ризики, наприклад, через погане здоров'я чи небезпечну роботу. Для людей із низькими доходами нереально купити страховий поліс, так як страхові компанії встановлюють страхові тарифи з урахуванням таких факторів, як вік застрахованої особи, її стан здоров'я, тип страхового договору та інші. Люди з низьким доходом, як правило, мають більш високий ризик настання страхового випадку, тому страхові тарифи для них можуть бути значно вищими, ніж для людей з високим доходом [6].

Другий аспект полягає у обмеженнях та виключеннях, які можуть бути враховані в страховому полісі. Деякі страхові умови можуть не включати в себе покриття для певних медичних проблем чи ризикованих видів занять. Наприклад, певні хвороби чи види діяльності можуть бути виключені із страхового покриття. Така ситуація може створити фінансову несправедливість та несподівані труднощі для страхувальників у випадку страхового випадку. Третім аспектом є ризик невиконання страховою компанією. Існує можливість, що страхова компанія не виконає своїх зобов'язань у разі страхового випадку. Це може статися у разі фінансових труднощів у діяльності страховика чи у випадку суперечок щодо умов страхового полісу. Подібна ситуація може викликати невизначеність щодо отримання страхової виплати та призвести до додаткового фінансового стресу для страхувальника та його сім'ї.

Четвертий аспект, на який варто звернути увагу, це можливість змін у полісах страхування життя. Страхові компанії можуть змінювати умови своїх полісів, включаючи вартість страхової премії, види покриття та умови виплат. Такі зміни можуть вплинути на фінансову стратегію страхувальника та його можливість отримувати необхідну фінансову підтримку.

Останній аспект - моральний ризик, коли страхувальника можуть спонукати до небажаної поведінки або ризикованих дій через відчуття фінансового захисту. Наприклад, особа може влаштуватися на роботу, яка має високий рівень ризику. Розуміючи всі можливі сценарії, офіційний робітник заключає договір з страховою організацією з метою убезпечити не тільки своє життя, але й майбутнє своєї родини на випадок нещасного випадку на виробництві. Враховуючи всі ці аспекти, обережність у виборі страхового полісу на життя є вельми важливою. Рекомендується докладно вивчити умови полісу, проконсультуватися з різними страховими компаніями для отримання пропозицій та порівняти їх. Також потрібно отримати інформацію від фінансового або страхового консультанта, який може допомогти зрозуміти всі аспекти страхування життя та зробити обдуманий вибір, враховуючи свої фінансові потреби та обмеження.

Система страхування життя впроваджується для надання фінансового захисту в надзвичайних обставинах. Цей вид страхування особливо актуальний в країнах, де існує підвищений рівень смертності, таких як Україна та країни Європи. В Україні, рівень смертності складає близько 18,5 осіб на 1000 населення, що означає, що щорічно в середньому на 1000 людей помирає 18,5 осіб [37]. В такому контексті, страхування життя стає необхідним для забезпечення фінансового захисту сімей, які можуть зіткнутися з фінансовими труднощами у разі смерті основного годувальника сім'ї. Страхові виплати можуть покривати витрати на поховання, утримання сім'ї, та інші фінансові втрати, забезпечуючи фінансову стабільність в ці складні часи [7; 8].

У країнах Європи спостерігається менший рівень смертності, ніж в Україні. У середньому на 1000 осіб населення помирає 10 людей. Страхування життя в цих країнах є важливим інструментом для забезпечення фінансової стійкості сім'ї у випадку смерті голови сім'ї. Воно здатне забезпечити сім'ю фінансовою підтримкою, допомагаючи їм подолати негаразди та забезпечити своє майбутнє. Страхування життя є важливим інструментом фінансового захисту, і його роль особливо важлива у країнах із підвищеним рівнем смертності. Страхування життя в Європі регулюється законодавством. Це забезпечує захист інтересів страхувальників та страховиків.

Визначення сутності страхування життя в Україні можна подати з декількох поглядів. Згідно з Законом України "Про страхування", страхування життя визнається видом особистого страхування, де страховик зобов'язується виплатити страхову суму у разі смерті застрахованої особи або настання інших страхових випадків, що передбачені у договорі страхування. Це означає, що страховик приймає на себе фінансовий ризик та зобов'язується відшкодувати збитки застрахованій особі або її сім'ї у випадку передбачених обставин [1].

Водночас, В.В. Осьмак у своєму визначенні страхування життя також визнає як вид особистого страхування, де страховик приймає на себе зобов'язання виплатити страхову суму у випадку смерті застрахованої особи або настання інших страхових подій, що передбачені у договорі. Крім того, він наголошує на можливості повернути страхові внески, сплачені застрахованою особою, у разі її дожиття до закінчення строку дії угоди. Також, М.І. Скрипник визначає страхування життя як форму особистого страхування, де страховик зобов'язується виплатити страхову суму у разі настання страхового випадку, пов'язаного зі смертю застрахованої особи, або у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування [43].

У зарубіжних країнах, таких як США, Великобританія та Німеччина, тлумачення сутності страхування життя подібне до українських підходів. У цих країнах, страхування життя також розглядається як вид особистого страхування, де страховик зобов'язується виплатити страхову суму у разі смерті застрахованої особи або інших передбачених страхових випадків [46].

Усі ці визначення мають загальні ознаки:

- страхування життя є формою особистого страхування, спрямованою на захист життя та здоров'я застрахованої особи;
- страховик приймає на себе фінансовий ризик і зобов'язується виплатити страхову суму в разі настання страхового випадку, що може бути пов'язаний із смертю застрахованої особи або іншими передбаченими обставинами;
- у деяких випадках договором страхування передбачено, що застрахованій особі буде повертатися частина виплат, якщо вона доживе до закінчення строку дії договору;
- дослідники відзначають складність та вагомість страхування життя як виду страхування, що покращує фінансовий захист і матеріальне благополуччя застрахованих осіб та їхніх сімей.

Страхування життя в Україні регулюється як національним законодавством, так і європейськими директивами. Дана тенденція забезпечує гармонізацію українського законодавства з європейським і сприяє розвитку ринку страхування життя в Україні. Національний банк є органом, який здійснює державне регулювання і нагляд за страховим ринком в Україні, у тому числі за страхуванням життя. Він видає нормативні акти, які регулюють страхування життя, а також здійснює контроль за дотриманням страховиками вимог цих актів [23].

Страхування життя, згідно з чинним законодавством України, може бути визначено як особисте страхування, в рамках якого страховик зобов'язується

виплатити страхову суму у разі страхового випадку, пов'язаного зі смертю застрахованої особи, або повернути сплачені нею страхові внески, якщо страховий договір дійшов до свого закінчення і застрахована особа залишилася живою.

Такий опис відповідає загальноприйнятому розумінню страхування життя як форми страхування, спрямованої на забезпечення захисту життя та здоров'я застрахованих осіб.

Надане визначення страхування життя, що включене до законодавчих актів України, є вичерпним і охоплює всі основні аспекти цього виду страхування. Деякі експерти вважають, що економічна сутність страхування життя полягає лише в перерозподілі ризиків. Вони стверджують, що страхування життя не створює доданої вартості, а лише перерозподіляє гроші між страхувальниками та страховиками.

Інші експерти вважають, що економічна сутність страхування життя полягає не тільки в перерозподілі ризиків, але й у забезпеченні фінансової підтримки застрахованій особі або її спадкоємцям. Вони стверджують, що страхування життя є важливим інструментом соціального захисту, який дозволяє людям почуватися більш впевнено в майбутньому [6].

Але, виходячи з отриманих даних, можна стверджувати, що економічна природа страхування життя складніша, ніж простий перерозподіл ризиків. Страхування життя є важливим інструментом соціального забезпечення, завдяки якому люди можуть відчувати себе більш безпечними щодо свого майбутнього. Він також забезпечує формування фінансових ресурсів, доступних для інвестицій та інших цілей. Пов'язуючи з ознаками страхування життя, можна виділити наступні характеристики:

- Особисте страхування. Страхування життя спрямоване на інтереси конкретної особи, стосується її життя та здоров'я.

- Фінансовий інструмент. Страхування життя може використовуватися як фінансовий інструмент для накопичення коштів або надання фінансової підтримки у разі страхового випадку.
- Добровільність. Застрахована особа має можливість вибору, чи укласти договір страхування життя.
- Захисна функція. Страхування життя надає фінансовий захист в разі страхового випадку, зменшуючи фінансовий ризик.
- Соціальний захист. Воно також відіграє соціальну роль, забезпечуючи соціальний захист застрахованої особи та її родини.
- В цілому, страхування життя виступає як важливий інструмент для забезпечення фінансового та соціального захисту громадян.

1.2 Особливості ризиків страхування життя

Історія страхування життя бере свій початок у стародавні часи, перші згадки про нього зустрічаються в Стародавньому Римі. Населення, стурбоване небезпеками, які загрожували життю, об'єднувалися в товариства, які надавали підтримку членам у випадку смерті. На той період існувало три організації, які опікувалися безпекою громадян [30]:

- Collegium funeraticia - ці товариства були створені для організації похоронів своїх членів. Вони фінансувалися внесками застрахованих осіб, а також коштами, які отримувалися від жертвопринесень.
- Collegium sodalicium - організації були створені для надання фінансової підтримки місцевому населенню у випадку смерті їхніх дітей. Вони також фінансувалися внесками раніше застрахованих осіб, а також коштами, які отримувалися від пожертвувань.

– Collegium pietatis - товариства були створені для надання фінансової підтримки осіб у випадку смерті їхніх батьків. Фінансування надходило від пожертвувачів та внесків страховиків.

Слід зазначити, що товариства були добровільними і фінансувалися внесками своїх членів. Застраховані особи товариства платили щомісячні внески, які використовувалися для фінансування похоронів, а також для надання їм фінансової підтримки у випадку смерті їхніх близьких.

У середньовіччі практика страхування життя продовжувалася, але вона була не так розвинена, як в Римі. У цей період страхування життя було взяте під опіку релігійних обрядів, де, наприклад, у християнській традиції існувала практика надання допомоги сім'ям померлих [31].

Сучасна форма страхування життя, яку ми знаємо сьогодні, виникла в Англії в XVII столітті. Це стало можливим завдяки створенню перших страхових компаній, які надавали послуги зі страхування життя. Протягом еволюції страхування життя розроблено і впроваджено ключові принципи та продукти, що дозволили цій галузі страхування стати більш розвиненою та доступною. Зростання населення, розвиток науки та техніки, підвищення економічної активності були факторами, які вплинули на еволюцію страхування життя. Сьогодні страхування життя є популярним та важливим інструментом фінансового захисту, який дозволяє людям забезпечити себе та свої сім'ї у випадку непередбачених обставин, а також використовувати його для накопичення фінансових ресурсів на пенсію чи інші цілі.

Сучасне страхування життя стало одним з найбільш популярних видів страхування, представлених у широкому спектрі продуктів і послуг, які задовольняють різноманітні потреби населення [31].

Основні категорії страхування життя включають такі види:

- страхування на випадок смерті: ця форма передбачає виплату страхової суми в разі смерті застрахованої особи;
- страхування на випадок дожиття до певного віку: ця форма передбачає виплату страхової суми, якщо застрахована особа доживе до певного віку;
- страхування на випадок обмеження життєдіяльності: це страхування виплачує страхову суму в разі настання інвалідності застрахованої особи;
- страхування на випадок втрати працездатності: ця форма передбачає виплату страхової суми, коли застрахована особа втрачає можливість працювати за своєю основною професією.

Основна різниця між страхуванням на випадок обмеження життєдіяльності та втратою працездатності полягає в тому, що страхування на випадок обмеження життєдіяльності передбачає виплату страхової суми у разі настання будь-якого страхового випадку, який призведе до обмеження діяльності застрахованої особи, незалежно від того, чи є це обмеження пов'язаним з втратою працездатності. Страхування на випадок втрати працездатності, з іншого боку, передбачає виплату страхової суми лише у разі настання страхового випадку, який призведе до втрати працездатності застрахованої особи [16].

Таким чином, страхування на випадок обмеження життєдіяльності є більш широким видом страхування, ніж страхування на випадок втрати працездатності. Воно може захистити застраховану особу у разі будь-якого страхового випадку, який призведе до обмеження її життєдіяльності, навіть якщо це обмеження не призведе до втрати працездатності.

Розвиток страхування життя в XXI столітті характеризується декількома ключовими тенденціями:

- розширення доступності: процес, спрямований на те, щоб зробити страхування життя більш доступним для більшої кількості людей. Досягнути даної тенденції можна за рахунок зменшення вартості страхових полісів,

підвищення інформованості про страхування життя, розширення доступу до страхування;

- нові продукти і послуги: ринок страхування життя постійно розвивається, і з'являються нові продукти та послуги, які відповідають потребам сучасних людей. На сьогодні страхові компанії прагнуть зробити страхування життя більш доступним для більшої кількості людей, незалежно від їхнього фінансового становища, стану здоров'я та інших факторів. Також організації пропонують більш гнучкі продукти, які дозволяють клієнтам адаптувати їх до своїх індивідуальних потреб;

- інтеграція з іншими фінансовими послугами: процес, спрямований на те, щоб зробити ці послуги більш доступними та привабливими для споживачів. Це може бути досягнуто за рахунок різних заходів, таких як: пропозиція страхування життя як додаткової послуги до інших фінансових продуктів, розробка комплексних фінансових продуктів, які включають страхування життя.

У світлі цих тенденцій, страхування життя має гарні перспективи подальшого розвитку у XXI столітті. Це страхування відображає різноманітні потреби населення та надає можливість забезпечити фінансовий захист в непередбачених обставинах [5].

Страхування життя в Україні є специфічною сферою фінансових послуг, яка характеризується високим рівнем ризику.

По-перше, слід зазначити, що низький рівень фінансової грамотності та обізнаності населення України щодо страхування життя може призвести до неправильного розуміння та вибору страхових продуктів. Багато громадян не розуміють умов полісу, процесу страхування, та значення цього виду захисту для їхньої фінансової безпеки.

По-друге, існує ризик співпраці з недобросовісними страховими компаніями, які можуть невиконувати свої зобов'язання стосовно виплат страхових сум. Це особливо критично, коли страховий випадок настає, і клієнти не можуть отримати необхідну фінансову підтримку. По-третє, економічна нестабільність в Україні може вплинути на фінансову стійкість страхових компаній, ускладнюючи їхню здатність виконувати свої зобов'язання стосовно страхових виплат. Зміни в законодавстві щодо страхування життя можуть вплинути на умови страхових полісів та права страхувальників, призводячи до перегляду покриття, розміру премій та інших аспектів страхування. Інфляція в Україні є поширеною проблемою, і ця ситуація може вплинути на вартість страхових премій і реальну вартість страхових виплат у майбутньому.

З урахуванням цих особливостей, ретельне вивчення умов страхового продукту та страхової компанії є надзвичайно важливим при виборі продукту страхування життя в Україні. Перш ніж укласти поліс, рекомендується ретельно вивчати репутацію та фінансову стійкість страхової компанії. Консультація фахівців і порівняння пропозицій різних страхових компаній також можуть бути корисними для забезпечення належного захисту життя та фінансової безпеки [15].

Поділ страхування на окремі підгалузі здійснюється відповідно до нового Закону України «Про страхування» та директив Європейського Союзу. Основними критеріями класифікації є:

1. Тип ризику: страхування життя, страхування майна, страхування відповідальності, страхування від нещасних випадків.
2. Тривалість дії договору: страхування термінове, страхування довічне, страхування накопичувальне.

Вид страхової виплати: виплата одноразова, виплата у вигляді анuitету. Беручи до уваги вищенаведене, страхування життя, що характеризується поступовим накопиченням коштів впродовж дії договору страхування, об'єднує

накопичувальні різновиди особистого страхування. Натомість, страхування від нещасних випадків та медичне страхування належать до ризикових видів особистого страхування. Світова страхова практика поділяє страхування життя на страхування капіталів та страхування рент. У свою чергу, страхування капіталів передбачає можливість укласти договори страхування з умовою виплати певної суми при дожитті страхувальника до зазначеного в договорі строку (події) або в разі його смерті. Інвестування коштів страхових резервів відповідно до законодавства України передбачає надходження грошових потоків з дотриманням принципів надійності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості. Законодавством встановлено чіткі вимоги та обмеження стосовно інвестування страховиками коштів страхових резервів. Це спрямовано на забезпечення надійності та ефективності таких інвестицій. Великим попитом у страхувальників користується змішане страхування життя, згідно з умовами якого передбачається виплата, якщо страхувальник доживе до зазначеного строку (віку) або помре протягом дії договору страхування. У договорі рентного страхування життя зазначена частина страхової суми виплачується страхувальнику (застрахованій особі) у формі регулярних періодичних виплат. При цьому загальний обсяг таких виплат залежатиме від тривалості життя застрахованої особи. Водночас, на відміну від рентного страхування життя, інші види ренти, зокрема приватна пенсійна чи страхова рента за договором страхування від нещасного випадку, є строковими та здійснюються протягом чітко визначеного заздалегідь терміну [21]. Страхування життя є підгалуззю особистого страхування. Специфіка страхування життя, як і особистого страхування загалом, полягає в складності оцінки ризику, який приймається на страхування, і встановлення страхової суми за певним договором страхування. Об'єктами страхування життя є майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з її життям та смертю і направлені на отримання нею (або вигодонабувачем) певного доходу при настанні відповідної страхової події. Однак

об'єкт страхування життя не має вартісної оцінки. Для визначенні розміру страхової суми, страхових премій та страхових виплат використовується показник вартості життя, тобто умовна розрахункова економічна величина, що може встановлюватися за допомогою різних методик. За оцінками зарубіжних дослідників та державних установ, вартість людського життя у грошовому еквіваленті в економічно розвинених країнах коливається від 1 до 6 млн дол. США, наприклад, у США вона становить від 2 до 7,9 млн дол., у Німеччині та Франції – 1 млн, в Іспанії – 400 тис дол, у Великій Британії за даними агентства охорони здоров'я - 29 тис. фунтів стерлінгів за 1 рік життя у доброму здоров'ї; в Індії для цілей державної політики - 95 тис. доларів США [20, с.186]. Отже, страхова сума при страхуванні життя залежить не від вартісної оцінки, а від побажань та матеріального стану страхувальника, тому встановлюється умовна страхова сума, яка лише наближено відбиває збиток, що його може завдати страховий випадок.

При проведенні страхування життя основними страховими випадками є дожиття до закінчення строку страхування або смерть страхувальника (застрахованого) протягом його дії. Принциповою відмінністю страхування життя від усіх ризикових видів особистого страхування є розрахунок ймовірності настання страхових випадків, що, своєю чергою, вимагає особливих підходів до організації страхового захисту. Такий страховий ризик який покривається за договором страхування життя – як смерть застрахованої особи є невизначеним за часом настання та зростає з плином часу і відповідним збільшенням віку застрахованої особи. Ризики, які мають місце під час страхування життя, також пов'язані з невизначеністю тривалості життя для кожного окремого застрахованого. Так, коротке життя людини, наприклад годувальника сім'ї, породжує значні проблеми для його дружини й дітей. Тривале життя створює проблему фінансового забезпечення в похилому віці. Страховику важко оцінити ті

збитки, які зазнає сім'я страхувальника у разі його передчасної смерті. Якщо взяти до уваги цей важливий момент, можна досягти еквівалентності у відносинах між страховиком та страхувальником і забезпечити страховикові можливість побудувати міцну фінансову основу своєї діяльності.

Окрім того, слід зазначити, що часткові збитки при страхуванні життя відсутні. Саме тому для страхування життя характерна умовність під час визначення розміру страхової суми. Така сума, звісно, не відповідає реальним збиткам, які можуть мати місце у разі настання страхового випадку. Зазвичай, договори страхування життя укладаються на довгостроковий період. Довгострокове страхування життя, договори за яким можуть, наприклад, бути укладені на 5, на 10 й на 45 років, вимагає від страховика накопичення доволі великих страхових резервів. Отже, ще однією особливістю страхування життя є нагромаджувальний характер, який необхідний для забезпечення майбутніх виплат, а також викупної суми та інвестиційного доходу. У зв'язку з цим певні науковці розглядають страхування життя як позику, заощадження чи спеціальний договір, тобто взагалі не відносять його до страхування. Накопичення значних страхових резервів зі страхування життя є потужним джерелом інвестицій, що сприяє стабілізації фінансового стану як страховика, так і держави. Згідно до вітчизняного законодавства, зазначена у договорі страхування життя величина інвестиційного доходу не повинна перевищувати чотирьох відсотків річних [1].

При цьому договором страхування життя обов'язково передбачається збільшення розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат на суми (бонуси) які визначаються страховиком один раз на рік за результатами отриманого інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя. Договором страхування життя також може бути передбачено збільшення розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат на суми (бонуси), які визначаються страховиком один раз на рік за іншими фінансовими результатами

його діяльності (участь у прибутках страховика). Величина інвестиційного доходу, яка зазначається у договорі страхування, також враховується при обчисленні страхових тарифів за договорами страхування життя. Всі ці особливості спричиняють вплив при проведенні перестрахування ризиків страхування життя.

Особливості ризиків страхування життя вимагають від страховиків використання спеціальних методів оцінки ризику та управління ризиком. Страхові компанії повинні мати достатній запас платоспроможності, щоб забезпечити виплату страхових сум у разі настання страхових випадків.

1.3 Становлення та розвиток страхування життя

Враховуючи положення статті 3 Конституції України, яка проголошує життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю, дослідження історії розвитку соціального захисту в Україні є актуальним завданням. Людське життя вважається невід'ємним нематеріальним цінним і, практично, незамінним. Важливо враховувати, що життя людини немає цінової мітки, і саме тому виникає необхідність в створенні системи соціального захисту для забезпечення майнових інтересів осіб у випадку негайних подій, зокрема смерті осіб, які потребують соціального захисту. Останнім часом в українському науковому середовищі спостерігається значний інтерес до правових аспектів соціального захисту.

Ця тема знайшла своє відображення в працях таких авторів, як Є.М. Білоусов, І.А. Бойко, В.В. Луця, В.П. Янишен та інших [45]. У контексті соціального захисту розглядаються різні аспекти, включаючи страхування життя, яке є важливою складовою системи соціального захисту. Нині на першому плані

стоять різноманітні види страхування життя, кожен із яких спрямований на вирішення певних соціальних завдань.

Сучасні види страхування життя включають змішане страхування життя, страхування дітей, страхування перед вступом в шлюб, страхування додаткової пенсії та довічне страхування. Як інститут, що забезпечує соціальний захист, страхування життя має давню історію, яка налічує тисячоліття розвитку. Протягом цього періоду воно виконувало різні функції та зазнало суттєвих змін.

Спочатку страхування життя було переважно ритуальною практикою, пов'язаною з культом предків. Воно мало на меті забезпечити поховання померлої людини відповідно до її статусу і забезпечити матеріальну підтримку його сім'ї. У середні віки страхування життя стало набувати більш економічного значення. Воно використовувалося для забезпечення спадщини, а також для фінансування освіти дітей або вступу в шлюб [45].

У XVII столітті в Англії з'явилося перше товариство страхування життя, яке пропонувало страхові поліси на випадок смерті. Цей винахід сприяв подальшому розвитку страхування життя як інституту соціального захисту. Уже в XIX столітті страхування життя набуло широкого поширення в Європі та США. Це стало одним із основних засобів забезпечення фінансової безпеки сім'ї. Таким чином, з кожним століттям система страхування життя продовжувала розвиватися і її функції ставали все більш складними. Крім надання фінансової підтримки сім'ям у разі несподіваних подій, страхування життя також починає використовуватися для накопичення коштів на пенсію, навчання дітей та інші цілі.

Розвиток системи страхування життя в Україні має більш ніж 100-річну історію. Перші страхові компанії, що пропонують страхування на випадок смерті, з'явилися в Україні на початку XX століття. У той час страхування життя було переважно прерогативою багатих. Після Другої світової війни страхування життя в Україні було націоналізовано. Усі страхові компанії були об'єднані в одну

національну організацію, яка пропонувала обмежений спектр страхових продуктів, зосереджуючись головним чином на страхуванні на випадок смерті. У 1990-х роках, після розпаду Радянського Союзу, в Україні почався процес приватизації страхового ринку. Були створені нові страхові компанії, які пропонують широкий спектр страхових продуктів, у тому числі страхування життя. Через десять років страхування життя в Україні продовжувало розвиватися. Прийнято нові законодавчі акти щодо регулювання діяльності страхового ринку. Це сприяє зміцненню довіри до страхових компаній і підвищує попит на страхові продукти [29].

Таким чином, Україна, як і багато інших країн світу, пережила довгий шлях у становленні страхового захисту, від давніх взаємних страхових практик до сучасних систем страхування. Відомо, що однією з найдавніших форм страхового захисту було взаємне страхування, яке використовувалось серед чумацтва, зокрема для захисту вантажів, що перевозилися на великі відстані, з XIII століття.

Зародження інституту перестрахування та виникнення страхових посередників, яких називали "куртьє" чи генеральними агентами, припадає на середину XIV століття. У наступний період, починаючи з XIV століття і до сьогодення, страхування життя поступово набуває активного розвитку, соціально-економічного значення та стає об'єктом державного регулювання. В епоху Нового часу страхування життя перетворюється на комерційну діяльність та характеризується диференціацією за організаційно-правовими формами, видами страхових операцій та продуктами.

На перших етапах цього періоду страхування зазвичай здійснювалось одними страховиками. Однак пізніше з'являються акціонерні та взаємні страхові товариства. З XVII-XVIII століть починають розвиватися товариства, спеціалізовані на страхуванні життя, які діяли на наукових принципах. З другої половини XIX століття відзначається новий етап у розвитку страхування, який

характеризується появою соціального страхування та участю держави в цій системі [36]. У ХХ столітті страхування життя в Україні продовжувало розвиватися. У 1917 році в Україні було 17 страхових компаній, які пропонували страхові поліси на випадок смерті, хвороби та інших подій. У ХХІ столітті страхування життя в Україні продовжувало розвиватися. Були прийняті нові законодавчі акти, які регулюють діяльність страхового ринку. Це сприяло зростанню довіри до страхових компаній і підвищенню попиту на страхові продукти.

Отже, страхування в Україні є важливою складовою фінансового сектору країни. Воно постійно розвивається, щоб відповідати потребам суспільства. Після здобуття незалежності Україна почала формувати власний страховий сектор, враховуючи національні особливості та глобальні тенденції.

Розглядаючи становлення системи страхування життя в Україні його можна розділити на чотири основні етапи:

1. Перший етап (1900-1920 роки). На цьому етапі в Україні виникають перші страхові компанії, які пропонують страхові поліси на випадок смерті. Страхування життя є прерогативою заможних верств населення.
2. Другий етап (1920-1945 роки). Після Жовтневої революції страхування життя в Україні було націоналізовано.
3. Третій етап ((1945-1991 роки). У цей період страхування життя в Україні залишалося переважно державним. Були створені нові страхові компанії, але їх діяльність була обмежена.
4. Четвертий етап (1991-до сьогодні).

На сьогоднішній день страхування життя в Україні знаходиться на стадії активного становлення та розвитку, і цей процес включає декілька ключових аспектів, які варто розглянути.

1. Законодавча база. Одним із важливих аспектів розвитку страхування життя в Україні є наявність законодавчої бази, що регулює діяльність страхових компаній. Закон України "Про страхування" надає загальні принципи та вимоги до страхових послуг, включаючи страхування життя, і встановлює правову основу для розвитку цього виду страхування в країні.

2. Зростання популярності. Протягом останніх років страхування життя в Україні стає все більш популярним. Збільшення усвідомленості щодо необхідності фінансового захисту, зміна підходу до страхування та покращення економічної стабільності сприяють зростанню попиту на страхові поліси на життя.

3. Розширення продуктового ринку. Страхові компанії в Україні постійно розширюють свій асортимент страхових продуктів на життя. Окрім традиційних полісів на життя, вони надають інвестиційно-страхові продукти, які дозволяють страхувальникам отримувати прибуток від інвестицій своїх премій.

4. Фінансова стійкість страховиків. З розвитком ринку страхування життя в Україні зростає і важливість фінансової стійкості страхових компаній. При виборі страховика важливо обирати надійні компанії з високими рейтингами фінансової стійкості, щоб мати впевненість у їхній здатності виконувати свої зобов'язання стосовно страхових виплат [45].

5. Технологічний прогрес. Завдяки технологічному прогресу страхові компанії в Україні можуть надавати послуги в більш зручний спосіб. Цифрові рішення, онлайн-продажі та електронні сервіси спрощують процес оформлення полісів та комунікацію зі страховиками.

Україна активно розвиває страхування життя, і цей процес ще має потенціал для подальшого зростання та вдосконалення. Важливо враховувати

особливості ринку та ризику, пов'язані зі страхуванням життя, і обирати надійних страховиків згідно з особистими потребами [34].

Незважаючи на привабливість низьких премій, особа повинна обов'язково враховувати, що важливіше зрозуміти обсяги покриття та обмеження, що включені в поліс, оскільки це визначає його справжню цінність. Пошук відгуків клієнтів та рейтингів компанії стосовно якості обслуговування клієнтів та вирішення збитків може надати корисну інформацію. Оцінка фінансового стану компанії має велике значення, і для цього слід ретельно дослідити її фінансову документацію та рейтинги.

Перед укладенням договору страхування потенціальному страховику потрібно ознайомитися із умовами полісу та виключеннями, щоб переконатися, що вони відповідають його потребам. При виборі страхової компанії, важливо також враховувати географічну наявність цієї компанії та додаткові послуги, які вона може надавати. Додаткові переваги, такі як програми лояльності та асистентські послуги, можуть бути важливими для вас.

В цілому, для здійснення обґрунтованого вибору страхової компанії важливо ретельно аналізувати свої потреби, фінансову стійкість компанії, її цінову політику, репутацію та якість обслуговування клієнтів. Найкраще врахувати багато чинників та здійснити докладний аналіз перед тим, як приймати рішення щодо вибору страхової компанії. Розглядаючи поліси страхування життя, важливо розрізняти два основні підходи: поліси з накопичувальною складовою та поліси без неї. Різниця полягає у можливості накопичення капіталу протягом тривалого періоду. Давайте розглянемо деталі кожного із них:

1. Поліси страхування життя без накопичувальної складової: Цей тип полісу спрямований на забезпечення фінансової безпеки сім'ї або бенефіціарів страхувальника у випадку його смерті. Вони гарантують виплату страхової суми у разі смерті страхувальника під час терміну дії полісу. Ці поліси зазвичай

не надають можливості накопичення фінансового резерву або капіталу. Поліси страхування життя з накопичувальною складовою: Ці поліси, також відомі як поліси з грошовою вартістю або пожизнені поліси, надають можливість страхувальнику накопичувати капітал протягом тривалого періоду. Частина премії, сплаченої за поліс, використовується для покриття страхового ризику, а решта інвестується страховою компанією. Цей накопичений капітал може зростати завдяки процентам або іншим інвестиційним можливостям. Поліси страхування життя з накопичувальною складовою відзначаються кількома важливими особливостями:

2. Накопичувальна вартість: це грошова сума, яка накопичується завдяки внескам страхувальника та інвестиціям страхової компанії. Цей резерв може бути доступний для використання страхувальником у формі позики або виплати в майбутньому.

3. Гнучкість: поліси з накопичувальною складовою надають більше гнучкості, дозволяючи змінювати суму внесків, їх регулярність, а також розмір страхової суми та термін дії полісу.

4. Капітал для майбутніх потреб: накопичений капітал може бути використаний для фінансування майбутніх потреб страхувальника, включаючи пенсійне забезпечення, освіту дітей та інші фінансові цілі.

Важливо відзначити, що поліси страхування життя з накопичувальною складовою будуть вимагати вищих премій порівняно з полісами без цієї складової, оскільки частина премії використовується для інвестицій. Крім того, кінцева сума накопиченого капіталу може залежати від ринкових умов та ефективності інвестицій страхової компанії [26; 27].

Обираючи між цими двома видами полісів, важливо консультиватися зі страховим експертом або фахівцем з фінансового планування, щоб визначити, який тип страхування життя відповідає вашим потребам і фінансовим цілям.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

2.1 Місце страхування життя на вітчизняному страховому ринку

Страхування життя має вагоме значення в Україні, забезпечуючи фінансову підтримку сімей у випадку смерті застрахованих осіб та служить засобом накопичення коштів на пенсію та інші цілі.

Ризикові страхові компанії України за 3 квартал 2023 року збільшили активи порівняно з попереднім кварталом на 3%, страховики життя – на 4%. У ризикових страховиків найшвидше зростали обсяги державних цінних паперів, у страховиків життя – банківські депозити.

За даними Національного банку України, у 2022 році частка страхування життя у загальному об'ємі страхових премій склала майже 13% [4].

Страхування життя є ключовим компонентом українського страхового ринку, забезпечуючи фінансову підтримку сім'ям у випадку смерті застрахованих осіб і служачи засобом накопичення коштів на пенсію та інші потреби. Страховий ринок України в 2021 році зріс на 8,2% з 45,2 млрд грн до 48,9 млрд грн, у т.ч. на страхування життя припало 5,9 млрд грн. Страхові виплати по страхуванню життя до майже 800 млн грн. Рівень виплат life-сектору склав 13%. У 2022 році обсяг страхових премій у сегменті страхування життя впав на 17% порівняно з 2021 роком. Цей спад відбувся через початок війни Росії проти України.

За даними Національного банку України, у 2022 році найбільші компанії у сфері страхування життя в Україні включали [2]:

- МЕТЛАЙФ — 21,0 % частки на ринку;
- ТАС — 12,2 %;
- RZU УКРАЇНА ЖИТТЯ — 9,9 %;
- УНІКА ЖИТТЯ — 8,8 %;
- ARX LIFE — 7,9 %.

Ці підприємства контролюють значну частку ринку страхування життя в Україні та надають фінансову підтримку мільйонам українців. Визначення найбільших компаній проводилося на основі обсягу страхових премій, зібраних протягом 2022 року.

Ці компанії мають сильні позиції завдяки розмаїттю страхових продуктів та стійкому фінансовому становищу.

Страхування життя в Україні має значний потенціал для подальшого росту. Збільшення рівня доходів населення, підвищення фінансової грамотності та зростання популярності накопичувального страхування сприятимуть подальшому розвитку цього сегменту ринку.

Таблиця 2.1 – Кількість ліцензованих страхових компаній у 2019-2022 рр.

Рік	кількість ліцензіатів	СК «non-Life»	СК «Life»
2019	233	210	23
2020	199	180	19
2021	144	131	13
2022	128	116	12

Джерело: складено автором на основі [4;13]

У сучасному світі, де розвивається цифрова економіка, страхові компанії все більше використовують інноваційні технології, що сприяють як короткостроковим результатам, так і довгостроковим конкурентним перевагам

[32]. Тим не менше, слід відзначити, що український страховий ринок поки що відстає від заходів розвинутих західноєвропейських та американських ринків в сфері використання інноваційних інтернет- та мобільних технологій для продажу та обслуговування страхових полісів.

Зменшення кількості страхових компаній пояснюється різними факторами, включаючи активну конкуренцію, притягнення іноземних інвесторів, а також потребу адаптуватися до глобальних технологічних викликів, що вимагають швидкої реакції та значних фінансових ресурсів.

Згідно з аналітичним дослідженням, одним важливими критерієм оцінки стану страхового ринку є показник концентрації страхового ринку за надходженнями валових страхових премій. У 2019 році, незважаючи на значну кількість страхових компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 96,7% – акумулювали 10 СК "Life" (43,5% всіх СК "Life"). Така висока концентрація вказує на те, що на вітчизняному страховому ринку працювала велика кількість страхових компаній, частина з яких не була здатна надавати якісні страхові послуги, розраховуватися за власними зобов'язаннями та взагалі конкурувати за хоча б невеликий сегмент ринку, а тому виникали питання стосовно прозорості та законності діяльності таких страховиків в Україні. Ця ситуація вказувала на високу концентрацію ринку страхування життя та присутність псевдостраховиків [5].

Після регуляторних змін, які відбулися на страховому ринку України в 2020 році, НБУ «жорсткіше» став контролювати діяльність страховиків, що призвело до значного скорочення їх кількості. За підсумками 9 місяців 2023 року основну частку валових страхових премій – 94,28% - акумулює 7 компаній (58,33% всіх СК "Life"). Якщо ж рахувати ТОП-10, то взагалі 98,9%. Отже інші дві компанії разом займають долю ринку менше 1,1%. Мова про ПрАТ "СК "КД життя" та про "ПрАТ

“Інго життя”, яка за 2022 рік мала частку валових страхових премій 442 000 грн [38].

Отже, для сприяння розвитку нових та перспективних напрямів страхування, важливо вимоги до платоспроможності, ліквідності та мінімального капіталу страхових компаній зробити більш жорсткими. Таке скорочення кількості страхових компаній є нормальною та позитивною тенденцією в умовах високої конкуренції.

Протягом 2019-2022 років страховий ринок України зазнав певних змін. Кількість страхових компаній зменшилася з 233 до 128, в тому числі з 23 компаній зі страхування життя до 12. Це обумовлено невідповідністю деяких компаній вимогам регулятора, що призвело до їхнього виходу з ринку [4].

Також важливо відзначити, що розвиток українського страхового ринку потребує глибоких змін, які викликані сучасними тенденціями розвитку цифрової економіки та впровадженням інноваційних технологій в усі сфери діяльності. Це включає розвиток електронної комерції, електронного бізнесу, розробку мобільних додатків та платформ, що надають конкурентну перевагу. Ці цифрові зміни впливають на підприємництво, економіку, освіту, змінюють вимоги до комунікацій та інформаційних систем. Цифрова трансформація впливає на роботу страхових компаній, які грають ключову роль на ринку страхових послуг [32].

Ось деякі приклади того, як цифрові технології змінюють страховий ринок:

1. Електронні канали продажів та обслуговування дозволяють клієнтам економити час і гроші.
2. Датологія використовується для аналізу поведінки клієнтів і розробки персоналізованих продуктів та послуг.
3. Автоматизація рутинних завдань дозволяє страховим компаніям звільнити ресурси для надання більш якісного обслуговування клієнтів.

4. Розробка нових технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект, відкриває нові можливості для страхового ринку.

5. Цифрова трансформація страхового ринку є складним процесом, але вона має потенціал зробити ринок більш ефективним, доступним і інноваційним.

6. Діджиталізація є головним трендом в страховій галузі. Страхові компанії повинні активно використовувати цифрові технології, щоб спростити процеси та механізми страхування, а також задовольнити зростаючі потреби клієнтів.

Деякі з цифрових технологій, які використовуються страховими компаніями, включають [39]:

1. Автоматизацію: автоматизація рутинних завдань, таких як обробка заявок і виплат, може звільнити ресурси для надання більш якісного обслуговування клієнтів.

2. Чат-боти: чат-боти можуть використовуватися для надання клієнтам 24/7 підтримки та відповідей на їхні запитання.

3. Хмарну обробку даних: хмарна обробка даних дозволяє страховим компаніям зберігати і обробляти великі обсяги даних, що може бути використано для розробки більш інформативних і персоналізованих страхових продуктів.

4. Штучний інтелект: штучний інтелект може використовуватися для виявлення шахрайства, прогнозування ризиків і розробки нових страхових продуктів.

Діджиталізація має ряд переваг для страхових компаній, зокрема:

1. Покращене обслуговування клієнтів: цифрові технології дозволяють страховим компаніям надавати клієнтам більш персоналізоване і зручне обслуговування.

2. Зниження витрат: цифрові технології можуть допомогти страховим компаніям скоротити витрати на рекламу, обробку заявок і виплат.

3. Збільшення прибутку: цифрові технології можуть допомогти страховим компаніям збільшити прибуток за рахунок підвищення продажів і зниження витрат.

Діджиталізація є складним процесом, але вона має потенціал зробити страхову галузь більш ефективною, доступною і інноваційною. З появою InsurTech у деяких країнах стали менші регуляторні бар'єри для входу на страховий ринок.

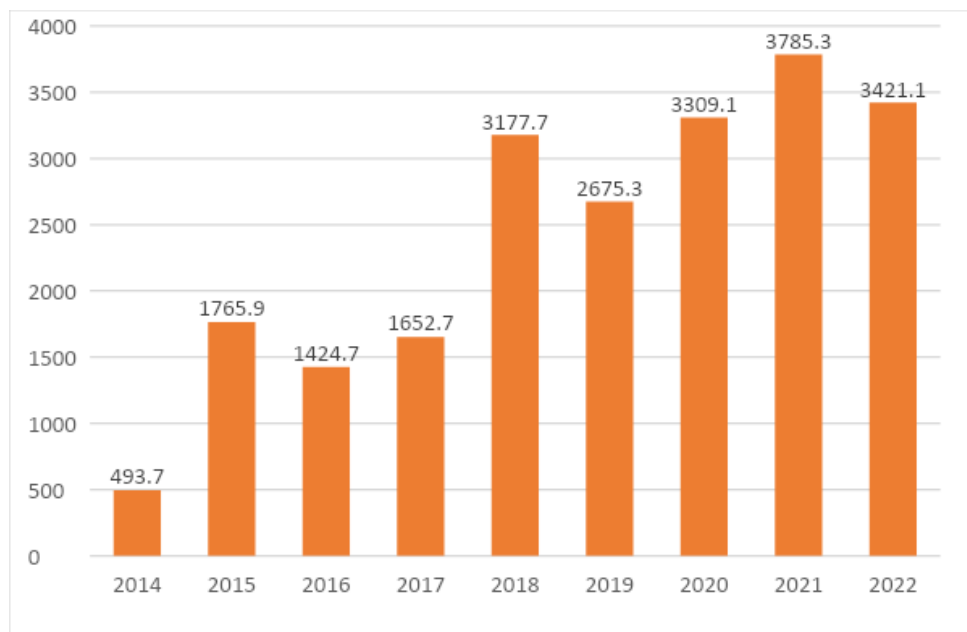

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягів фінансування InsurTech

Джерело: складено автором на основі [47; 49]

Наприклад, у Великобританії, Сінгапурі та Австралії такі компанії отримали можливість впроваджувати інноваційні бізнес-плани в окремих сегментах ринку, хоча деякі регуляторні обмеження залишаються порівняно нижчими порівняно з традиційними учасниками страхового ринку [39;49].

За даними McKinsey, незважаючи на те, що США були першим ринком для InsurTech, наразі лише 46% з цих компаній розташовані в цьому регіоні. Ще 40% знаходяться в країнах Європи, Близького Сходу та Африки. Після США, найбільше InsurTech-компаній зареєстровані у Великобританії та Німеччині. Діяльність InsurTech охоплює різні сфери страхування та види страхових продуктів.

В теперішній час діяльність InsurTech найбільш активно розвивається в етапі розподілу, особливо в сфері страхування нерухомості та страхування від нещасних випадків (P&C - property and casualty).

InsurTech має потенціал змінити спосіб надання страхових послуг. Ці компанії використовують цифрові технології, щоб спростити процеси, зробити страхові продукти більш доступними і задовольнити зростаючі потреби клієнтів. Крім того, InsureTech сприяє розвитку конкуренції на страховому ринку, що може призвести до зниження цін та покращення якості послуг [39].

Таблиця 2.2 – Етапи створення ланцюжка вартості, на яких фокусується діяльність InsurTech

Об'єкт страхування	Частка інновацій				
	Продукт	Маркетинг	Розподіл	Ціноутворення	Страхові позовні заявки
P&C	10%	4%	13%	9%	8%
Здоров'я	5%	3%	11%	8%	6%
Життя	3%	2%	9%	5%	2%

Джерело: складено автором на основі [39;49]

Дослідження вказують, що 75% компаній InsurTech акцентують свою увагу на обслуговуванні роздрібних споживачів, тоді як 25% фокусуються на комерційних клієнтах. Використання передових інформаційних технологій допомагає задовольнити потреби окремих клієнтів та домогосподарств, надаючи послуги безпосередньо, минувши посередництво страховика.

Компанії InsurTech впроваджують передові технології під час взаємодії з комерційними клієнтами. Це стосується як взаємодії на рівні одноранговості (peer-to-peer), так і цифрових брокерських операцій (digital brokerage). Особливу увагу приділяють підприємствам малого та середнього бізнесу.

Крім цього, компанії InsurTech звертають увагу на попередження збитків та підвищення ефективності, використовуючи, наприклад, дрони для огляду (drone inspection). За даними McKinsey, 46% компаній InsurTech спеціалізуються на страхуванні майна та нещасних випадків (P&C – property and casualty), 33% - на страхуванні здоров'я, а решта - на страхуванні життя.

При розгляді створення ланцюжка вартості, найбільше активності відзначається у комерційному секторі, зокрема на етапі розподілу (37%) та встановлення цін (23%). Важливо підкреслити, що цифрові технології змінили методи та підходи взаємодії страховиків зі страхувальниками. Основна тенденція - поступова переорієнтація діяльності страховика з розвитку продуктової лінійки до акцентування уваги на потребах клієнта. Для аналізу поведінки клієнта використовуються технології з елементами штучного інтелекту, великі обсяги даних (big data) та аналітика. Ці технології дозволяють здобувати інформацію, яка сприяє оперативній реакції на зміни у потребах потенційних клієнтів.

Цей підхід дозволяє страховим компаніям не лише краще розуміти, як досягти своїх стратегічних цілей на ринку, але і розробляти нові продукти для страхувальників, зосереджуючись на їхніх потребах. Крім того, завдяки розвитку

Інтернету речей (IoT) та мобільних технологій, страховики здатні передбачати страхові випадки [40].

Заснований на цих принципах підхід дозволяє страховим компаніям не лише глибше зрозуміти, як досягти своїх стратегічних цілей на ринку, але й сприяє створенню нових продуктів для страхувальників, зосереджуючись на їхніх потребах. При цьому розвиток Інтернету речей (IoT) та мобільних технологій дозволяє страховим компаніям здійснювати активне попередження страхових випадків.

Згідно проведених досліджень, страховий ринок України знаходиться на етапі формування та адаптації до вимог світового страхового ринку, а також до викликів глобалізації, пов'язаних з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та цифрової економіки. Щоб покращити ситуацію на внутрішньому страховому ринку та зберегти конкурентоспроможність, страхові компанії повинні активно використовувати глобальний та європейський досвід, адаптувати моделі страхової діяльності та інтенсивно впроваджувати інноваційні технології.

Один із напрямків страхової інновації полягає у використанні нових технологій андеррайтингу. Ці нові технології дозволяють страховим компаніям більш точно оцінювати ризики, що сприяє розробці найпривабливіших страхових продуктів. Наприклад, стартап Trove, заснований у Сан-Франциско, використовує мобільний додаток, який дозволяє активувати або відключити страховий захист для об'єктів власності (наприклад, дорогого велосипеда чи комп'ютера) під час короткострокового використання, що сприяє економії на страхових платежах.

Ще одним напрямком інновацій у страховій діяльності є використання нових технологій для надання страхових послуг. Страхові компанії можуть використовувати мобільні додатки, що надають клієнтам можливість оформити страховку, звернутися за страховими виплатами та отримати інформацію про свій страховий портфель.

Впровадження нових технологій дозволить страховим компаніям підвищити ефективність своєї діяльності, пропонувати клієнтам більш вигідні страхові продукти та покращити якість обслуговування клієнтів [40].

2.2 Аналіз основних показників діяльності компаній зі страхування життя

Тенденції у формуванні страхового ринку вказують на значний потенціал національного страхового сектора. Стимулювання розвитку страхування як важливої галузі може сприяти стабілізації економіки країни.

Ринок страхових послуг є найбільш капіталізованим серед інших сегментів небанківських фінансових ринків. Згідно з даними Національного банку України, станом на 30 листопада 2023 року в Україні працює 108 страхових компаній, з них 12 займаються страхуванням життя, а 95 — загальним страхуванням, а одна є страховиком з особливим статусом [4].

У 2022 році рівень валових страхових виплат в порівнянні з попереднім роком скоротився на 7,7 відсоткових пункта до 16,2%. Це зменшення було досягнуто завдяки скороченню обсягу валових страхових виплат на 9,7 відсоткових пункта, одночасно з зростанням надходжень валових страхових платежів на 33,3%. Обсяг чистих страхових виплат збільшився на 8,1%.

Загальний обсяг страхових премій у 2022 році склав 39,6 млрд гривень. Загалом у 2022 році обсяги премій зі страхування життя зменшилися на 17%, а ризикового страхування — на 21%. Страхові виплати у ризикових видах страхування за 12 місяців зросли до 16,2 млрд грн, по страхуванню життя до майже 800 млн грн. Рівень виплат life-сектору склав 13%, non-life 38%.

Страхові виплати страховиків за рік виплати склали 13 млрд грн, у т.ч. фізичним особам виплачено 7 млрд грн. У цілому за рік виплати за договорами страхування життя зросли на 11% [14].

Згідно з офіційною статистикою [Додаток Б], на 31 грудня 2022 року загальні активи страхових компаній України становили 70,4 млрд грн.

Збільшення загальних активів страхових компаній відбулося завдяки підвищенню всіх основних видів активів, за винятком акцій. Обсяг акцій в портфелях страхових компаній зменшився на 40,3%, що становить приблизно 47% від загального обсягу активів, призначених статтею 31 Закону України "Про страхування" для створення страхових резервів [1].

Зниження обсягу акцій в портфелях страхових компаній можна пояснити декількома факторами:

- низькою ліквідністю акцій;
- підвищеним ризиком інвестування в акції;
- збільшенням популярності інших активів, таких як облігації, нерухоме майно та грошові кошти.

У інших видів активів, що враховуються статтею 31 Закону України "Про страхування" для створення страхових резервів, можна спостерігати наступні тенденції:

- зменшення обсягу облігацій на 48,5%;
- зменшення обсягу нерухомого майна на 7,9%;
- зменшення обсягу цінних паперів, виданих державою, на 9,8%;
- збільшення обсягу грошових коштів на поточних рахунках на 15,6%;
- збільшення обсягу банківських вкладів (депозитів) на 6,3%;
- збільшення обсягу прав вимоги до перестраховиків на 59,5%.

Протягом останніх двох років структура активів, які використовуються страховиками для створення страхових резервів, істотно не зазнала змін [4;13].

За 2023 рік, загальна кількість страхових компаній в Україні станом на 30 листопада 2023 року становила 108, що на 20 менше, ніж на кінець 2022 року. З них 95 страховиків non-life та 12 life-страховиків, а також 1 страховик зі спеціальним статусом.

Таблиця 2.3 - Кількість ліцензованих страхових компаній у 2019 – 2023 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2019	Станом на 31.12.2020	Станом на 31.12.2021	Станом на 31.12.2022	Станом на 30.11.2023
Загальна	233	199	144	128	108
в т.ч. СК «non-life»	210	180	131	116	95
в т.ч. СК «life»	23	19	13	12	12

Джерело: складено автором на основі [4;12;13]

Зменшення кількості страхових компаній пов'язано з низкою факторів, зокрема:

- запровадженням нових вимог до страхових компаній, які ускладнили їхню діяльність;
- зміною пріоритетів споживачів страхових послуг, які стали віддавати перевагу більш простим і доступним страховим продуктам.

Обсяг валових страхових платежів (премії, внески) у сфері страхування життя за 2022 рік склав 4 801,4 млн. грн, це на 18,4% менше, ніж у 2021 році (5 883 млн. грн. у 2021 році). Водночас, обсяг валових страхових виплат зі страхування життя за 2021 рік становив 13% [13].

Ці зміни в обсягах страхових платежів і виплат можна пояснити декількома факторами, включаючи:

- початком війни Росії проти України;
- падіння рівня доходів населення;
- підвищення рівня усвідомленості населення щодо важливості страхування;

Важливу частку в страхових преміях зі страхування життя займають премії за іншими типами договорів страхування життя, зокрема, за договорами накопичувального страхування. Це пов'язано зі зростанням доходів населення та збільшенням популярності накопичувальних страхових продуктів.

Найвагомішу частку виплат за іншими договорами накопичувального страхування у складі валових страхових виплат зі страхування життя також займають виплати, пов'язані з такими договорами. Це обумовлено тим, що такі виплати в основному здійснюються в разі страхового випадку, наприклад, смерті застрахованої особи.

Загальна величина резервів із страхування життя показала зростання на 12,8% у 2022 році порівняно з попереднім роком. Це зростання стало можливим завдяки збільшенню інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя на 30,4% та підвищенню інвестиційних доходів, що використовуються для розрахунку страхових тарифів, на 15,6%.

Динаміка розміщення коштів резервів із страхування життя представлена у табл. 4 і виглядає наступним чином:

- акції складають найбільшу питому вагу у розміщенні коштів резервів із страхування життя – 36,7%;
- облігації на другому місці за питомою вагою – 27,3%;
- грошові кошти та банківські вклади становлять 21,1% від загальної структури розміщення коштів резервів;
- нерухоме майно займає четверте місце з питомою вагою 9,9%;

– права вимоги до перестраховиків становлять 4,9 % від загальної структури розміщення коштів.

Ринок страхування життя в Україні показує стабільне зростання, і це обумовлено такими чинниками:

- зростанням економіки України;
- підвищенням рівня доходів населення;
- розвитком страхового ринку України.

Дані табл. [Додаток Г] відображають зміни у структурі активів, які використовуються для представлення резервів зі страхування життя, станом на 31.12.2022 року в порівнянні з даними на 31.12.2021 року. Зафіксовані такі зміни:

- обсяг коштів, вкладених у цінні папери, що емітуються державою, збільшився на 152,2 млн грн або 14,5%, досягнувши 1 245,9 млн грн, що складає 34,5% від загальних активів, які представлені резервами зі страхування життя;
- обсяг коштів, вкладених у акції, зріс на 148,2 млн. грн або 116,4%, досягши 328,4 млн грн, що становить 8,7% від загальних активів, які представлені резервами зі страхування життя. Ця цифра перевищує показник станом на 31.12.2021 року, який склав 180,2 млн грн;
- обсяг коштів, розміщених у банківських вкладах (депозитах), збільшився на 94,9 млн грн або 7,2 %, досягши 1 392,8 млн грн, що становить 34,8 % від загальних активів, які представлені резервами зі страхування життя [13].

Станом на 31.10.2023 структура активів, якими представлені резерви зі страхування життя в Україні, залишається відносно стабільною. Грошові кошти на поточних рахунках становлять найбільшу частку активів, якими представлені резерви зі страхування життя (40,3% від загального обсягу), так як страхові компанії повинні бути готові виплатити страхові відшкодування в разі будь-яких

обставин, навіть якщо вони не передбачені. Банківські вклади (депозити) також є значною частиною активів (37,6% від загального обсягу). Це обумовлено тим, що страхові компанії можуть отримувати високі відсотки від розміщення коштів на депозитах.

Проведений аналіз стану сегменту страхування життя в Україні вказує на такі ключові моменти:

На кінець досліджуваного періоду (листопад 2023 року) страхові компанії, що займаються страхуванням життя, складають 13% від загальної кількості страхових компаній [4].

На страховому ринку присутні компанії, які мають достатні резерви та активи для забезпечення рентабельної фінансової діяльності.

Спостереження за структурою активів, які представлені резервами зі страхування життя, видають таку картину:

- найбільшу питому вагу станом на 31.12.2022 року займають цінні папери, що емітуються державою – 34,5%;
- акції знаходяться на другому місці за питомою вагою – 8,7%;
- грошові кошти та банківські вклади розміщуються на третьому місці – 34,8%;
- нерухоме майно складає 10,2% від загальної структури активів, які представлені резервами зі страхування життя.
- Права вимоги до перестраховиків мають питому вагу 11,8%.

Щодо аналізу стану страхування життя в страхових компаніях України:

- на страховому ринку працює 108 страхових компаній, із них 12 займаються страхуванням життя.
- За 2022 рік страхові компанії, що пропонують страхування життя, здійснили страхові виплати на суму 910,2 млн грн, що на 11,2% більше

порівняно з аналогічним періодом 2021 року [14;17;18;19;22;25;28;35;38;41;44;48].

При цьому СК "Метлайф" залишається на лідерських позиціях у сегменті страхових премій серед компаній (Додаток В), які зосереджуються на страхуванні життя. Підтвердженням цьому є розмір страхових платежів за кожен з періодів, що досліджувалися.

Згідно з даними Національного банку України, у першому півріччі 2022 року обсяг страхових премій в сегменті страхування життя в Україні досягнув 2,3 млрд гривень, що свідчить про зменшення на 21,7% порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Найменший обсяг страхових премій серед страхових компаній у сегменті страхування життя в 2022 році був зафіксований у компанії "ІНГО Україна життя", де відповідно звітності страхові премії за 2022 році становили лише 442 000 грн [38].

Найнижчий темп приросту серед страхових компаній у сегменті страхування життя в 2022 року спостерігався в компанії "Форте лайф" зі зменшенням на - 47,23%.

Страховий ринок України за січень-червень 2023 року, за даними журналу Insurance TOP, показав зростання премій на 20%. Загальний розмір валових страхових премій в 1 півріччі 2023 року зріс з 17,8 млрд грн до 21,36 млрд грн. Розмір премій зі страхування життя склав 2,26 млрд грн, з ризикового страхування 19,1 млрд грн. Загальні зобов'язання українських страховиків перевищили 49 млрд грн. Кількість укладених договорів страхування за період 6 місяців склала 40,8 млн шт [12]. Таке зростання можна пояснити трьома основними факторами:

- Покращенням економічної ситуації в Україні, що призвело до зростання доходів населення та, відповідно, попиту на страхові послуги.
- Розширенням страхового асортименту українських компаній, зокрема запровадженням нових програм накопичувального страхування життя.

- Активною роботою страхових компаній з розширення агентської мережі та просування своїх продуктів на ринку.

Страховий ринок України в 1 півріччі 2023 року демонструє позитивні тенденції розвитку. Це пов'язано з покращенням економічної ситуації в країні, зростанням доходів населення та підвищенням рівня їхньої обізнаності про важливість страхування.

Зробивши аналіз проведених досліджень, можна зробити висновок, що страхування в сучасних умовах стає однією з найшвидше розвиваються галузей економіки. Страховий ринок, який гарантує фінансовий та соціальний захист населення, має великий потенціал для інвестиційного росту. Сприяє цьому зростання обсягів страхування життя, що відкриває можливості для довгострокових інвестицій [15].

Створення стійкої національної системи страхування може сприяти розробці ефективного механізму для протидії ризикам та загрозам життя. Цього можна досягнути шляхом вирішення таких завдань:

- зміцнення стабільності та надійності страхових компаній;
- здійснення державного регулювання і нагляду за тарифною політикою страховиків;
- поліпшення правових засад діяльності учасників страхового ринку.
- розроблення стратегій та підходів до проведення як добровільного, так і обов'язкового страхування, з урахуванням регіональних потреб;
- встановлення сприятливого податкового режиму для спонукання розвитку страхової галузі.

2.3 Оцінка асортименту страхових продуктів зі страхування життя

Ринок страхування життя в Україні пропонує різноманітні продукти, що задовольняють потреби різних клієнтів. Асортимент страхових продуктів досить широкий і включає в себе різні види договорів. Деякі з них:

- страхування життя на випадок смерті – це простий тип договору, де передбачається виплата страхової суми у разі смерті застрахованої особи;
- договори страхування життя з накопиченням – дозволяють не лише отримати страхову суму у разі смерті, але й накопичити кошти на майбутню пенсію чи інші потреби;
- страхування від нещасних випадків – цей вид договору передбачає виплату страхової суми в разі настання нещасного випадку, який може призвести до інвалідності чи смерті застрахованої особи [36].

Поміж цими основними видами угод страхування життя в Україні також можна знайти більш складні варіанти продуктів, такі як:

- договори страхування життя з додатковим захистом – ці угоди передбачають виплату страхової суми у разі смерті застрахованого, а також додаткові страхові виплати у випадку певних захворювань чи травм;
- договори страхування життя з інвестиційним компонентом – ці угоди передбачають накопичення коштів на пенсію або інші цілі, шляхом інвестування коштів від страхової компанії.

Щоб оцінити асортимент страхових продуктів, які функціонують на ринку на сьогодні, потрібно визначити наступні показники:

- глибину асортименту – кількість видів та різновидів страхових продуктів зі страхування життя, представлених на ринку;
- насиченість асортименту - кількість пропозицій страхових продуктів з боку страхових компаній по кожному виду чи різновиду;
- стійкість асортименту - відношення страхових продуктів, що тривалий час перебувають на ринку, до загальної їх кількості;
- новизна асортименту - питома вага нових та модифікованих страхових продуктів [42].

За даними нижче поданої табл. 2.4 можна зробити висновки, що глибина асортименту страхових продуктів є значною, проте насиченість та новизна потребують покращення для кращого задоволення потреб клієнтів. Це означає, що страхові компанії повинні постійно розробляти нові продукти, які відповідають сучасним потребам клієнтів.

Таблиця 2.4 – Показники оцінки асортименту страхових продуктів України

Показник	Характеристика
Глибина асортименту	Понад 50 видів та різновидів страхових продуктів зі страхування життя
Насиченість асортименту	Недостатня. В середньому 3-4 пропозиції по кожному продукту
Стійкість асортименту	70% страхових продуктів перебувають на ринку понад 3 роки
Новизна асортименту	Частка нових та модифікованих страхових продуктів - близько 12% на рік

Джерело: складено автором на основі [14;17;18;19;22;25;28;35;38;41;44;48]

Основними критеріями оцінки якості страхового продукту зі страхування життя в Україні є:

1. Відповідність чинному законодавству та нормативним вимогам.
2. Надійність страховика та рівень його платоспроможності.
3. Повнота опису умов страхування та прозорість для клієнта.
4. Гнучкість та можливість налаштування під потреби клієнта.
5. Рівень страхового покриття та виключень зі страхування.
6. Розмір страхових тарифів та їх обґрунтованість.
7. Наявність додаткового сервісу та програм лояльності.
8. Якість та оперативність врегулювання страхових випадків.
9. Рівень кваліфікації та професіоналізму агентів та андерайтерів [42].

Таким чином, страховий продукт в більшості випадків є якісним та відповідає потребам більшості клієнтів. Страхові компанії мають високу надійність та платоспроможність, а також пропонують широкий спектр опцій, які дозволяють клієнтам налаштувати продукт під свої потреби. Також у більшості випадках, українські страхові компанії мають позитивну репутацію щодо якості та оперативності врегулювання страхових випадків, а також високі стандарти щодо кваліфікації та професіоналізму агентів та андерайтерів.

Але, не дивлячись на те, що розмір страхових тарифів є конкурентоспроможним, деякі клієнти можуть вважати їх занадто високими. Страхові компанії, які функціонують на ринку, можуть розглянути можливість зниження тарифів або надання додаткових знижок, щоб задовольнити потреби цих клієнтів.

На основі аналізу та отриманих під час нього даних, можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення загального асортименту страхових продуктів, що, в свою чергу, допоможе українським компаніям максимізувати чистий дохід і вийти на нові канали збуту власних послуг [3;7]:

1. Розширення продуктової лінійки. На сьогодні є проблем при розширення асортименту у деяких компаній, чим вони втрачають один із факторів конкурентоспроможності. Вони повинні прагнути до даної тенденції, щоб задовольнити потреби різних сегментів ринку. Страхові компанії можуть розглянути наступні методи:

- Розробка нових продуктів, які відповідають сучасним потребам клієнтів, наприклад, продукти, які забезпечують фінансову підтримку в разі довготривалої хвороби, інвалідності або втрати роботи. У даній ситуації важливо, щоб кожен новий продукт відповідав законодавчій базі держави та вимогам закордонних ринків, якщо є ціль виходу на нові канали збуту.
- Розширення доступу до страхових продуктів для різних груп населення, наприклад, розробка продуктів для молоді, людей похилого віку, а також для людей з обмеженими можливостями. При реалізації даного проекту важливо провести аналіз можливих ризиків та потенційних вигод від його успішності.
- Розробка продуктів, які відповідають потребам різних життєвих обставин, наприклад, продукти для сімей, для підприємців, для людей, які планують пенсійне забезпечення.

2. Покращення прозорості і зрозумілості продуктів. Страхові компанії мають підвищувати прозорість і зрозумілість своїх продуктів, щоб клієнти могли свідоміше приймати рішення про страхування. Для цього можна впровадити такі заходи:

- Надання більш детальної інформації про умови страхування, включаючи страхові ризики, які покриваються, а також виключення зі страхування.

- Використання зрозумілої мови та термінології в документах, що стосуються страхування.
 - Надання можливості клієнтам отримати консультацію у страхового агента або андерайтера.
3. Підвищення якості сервісу. Страхові компанії повинні зробити сервіс своєю конкурентною перевагою. Це означає, що вони повинні зосередитися на тому, щоб надати своїм клієнтам досвід, який перевершує їх очікування. Один із ключових способів зробити це - забезпечити швидке та ефективне врегулювання страхових випадків. Клієнти повинні бути впевнені, що їх страхові випадки будуть врегульовані швидко та без зайвих проблем. Страхові компанії можуть досягти цього, створивши ефективні процеси врегулювання та забезпечивши наявність достатніх ресурсів для їх виконання.
4. Впровадження інноваційних технологій.
- Впровадження електронних каналів обслуговування клієнтів, наприклад, онлайн-поліс, мобільний додаток для клієнтів.
 - Використання штучного інтелекту та машинного навчання для автоматизації процесів, наприклад, оцінки ризиків, врегулювання страхових випадків.
 - Розробка нових продуктів та послуг, які використовують інноваційні технології, наприклад, продукти, які забезпечують фінансову підтримку в разі захворювань, пов'язаних з генетичними ризиками [

Реалізація цих пропозицій та рекомендацій дозволить страховим компаніям стати більш інноваційними, гнучкими та адаптивними до змін на ринку. Це допоможе їм завоювати довіру клієнтів і стати їхнім надійним партнером.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми розвитку страхування життя на вітчизняному страховому ринку

Станом на грудень 2023 року страхування життя в Україні залишається однією з перспективних галузей страхування, але має ряд характерних рис та обмежень. Спостерігається зростання інтересу громадян до страхування життя, адже свідомість про важливість забезпечення фінансової безпеки родини в разі непередбачених обставин зростає.

Аналізований вид страхування має важливе значення для держави та суспільства. Формування резервів, що здійснюється страховиками за рахунок внесків за договорами страхування життя, сприяє зростанню інвестицій у економіку. Цей вид діяльності сприяє довгостроковим інвестиціям, що забезпечують додаткові доходи для страховиків та страхувальників. Збільшення кола страхувальників також підвищує інвестиційний потенціал страховиків, що надають послуги зі страхування життя.

Крім того, страхування життя має соціальне значення, зменшуючи фінансовий тиск на державний бюджет та доповнюючи систему соціального захисту. Це також може забезпечувати страхувальників та застрахованих осіб впевненість у своєму майбутньому та майбутньому їх нащадків, спонукаючи їх розглядати свою безпеку через призму превентивних заходів, наприклад, включення в договір обмежень щодо виплати у випадку самогубства чи при страхових випадках, пов'язаних з алкогольним і наркотичним сп'янінням [3].

Грошові накопичення, що формуються завдяки страхуванню життя, націлені на виплату майбутніх пенсій, оплату навчання, весіль та інших подій, сприяють реалізації потенціалу та задоволенню потреб кожного громадянина. Страхування життя є невід'ємною складовою сучасного управління людськими ресурсами і "важливим інструментом кадрової політики". Включення полісу страхування життя до соціального пакету працедавця створює додатковий стимул для підвищення продуктивності працівника та допомагає зменшити текучість кадрів на підприємстві.

За останні роки відбулося покращення регуляторного середовища, що впливає на страхування життя. Урядові ініціативи та реформи спрямовані на стимулювання розвитку страхування, поліпшення контролю та захисту прав споживачів. Проте наявно багато проблем розвитку страхування життя на вітчизняному страховому ринку.

Основні проблеми розвитку страхування життя в Україні:

1. Низька фінансова грамотність населення. Однією з основних проблем є недостатній рівень фінансової грамотності серед населення. Багато громадян не розуміють переваг та необхідності страхування життя, що призводить до недостатнього попиту на такі послуги. Ефективні програми навчання та інформаційні кампанії можуть вирішити цю проблему.

2. Нестабільна економічна ситуація. Економічна нестабільність та високий рівень інфляції ускладнюють розвиток страхового сектора. Громадяни, зіткнувшись із зростанням цін на базові товари та послуги, відмовляються від додаткових витрат на страхування життя. Заходи з економічної стабілізації мають ключове значення для підтримки страхового ринку.

3. Недостатня конкуренція та інновації: Національний страховий ринок залишається менш конкурентоспроможним порівняно зі світовими стандартами. Недостатній рівень конкуренції обмежує вибір споживачів та не стимулює страхові

компанії до впровадження інновацій та вдосконалення послуг. Запровадження нових технологій та створення стимулів для інновацій може допомогти вирішити це питання.

4. Низька страхова культура. Страхова культура в Україні є недостатньою. Багато громадян вважають, що страхування – це надмірна витрата, і не розглядають його, як засіб захисту від фінансових ризиків. Важливо розвивати свідомість населення щодо переваг страхування та впроваджувати програми стимулювання для залучення нових клієнтів.

Шляхи розв'язання проблем

1. Зростання фінансової грамотності: Впровадження обов'язкових програм навчання з фінансової грамотності в освітніх закладах та проведення інформаційних кампаній для дорослого населення.

2. Заходи з економічної стабілізації: Урядові заходи щодо зменшення інфляції та підтримки економічної стабільності, що сприятимуть підвищенню інтересу до страхування життя.

3. Стимулювання конкуренції та інновацій: Запровадження заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності страхових компаній та стимулювання інновацій у страхувальному секторі.

4. Розвиток страхової культури: Проведення освітніх заходів, семінарів та інформаційних кампаній для підвищення рівня страхової культури в Україні. Висновок Сучасний стан страхування життя в Україні вказує на потенційні можливості та проблеми, які вимагають уважної уваги. Зростання фінансової грамотності, економічна стабільність, стимулювання конкуренції та розвиток страхової культури можуть сприяти розвитку цієї важливої галузі страхування в Україні. Успішні заходи та реформи можуть зробити страхування життя не тільки доступним, але й важливим елементом фінансової стабільності кожної родини.

В силу великої кількості ризиків, пов'язаних з життям людини, страхові компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя, виявили гнучкість у своїй товарній політиці та розробили широкий асортимент страхових послуг. Один із класичних видів "лайфового" страхування - це страхування на випадок смерті, коли страховий випадок відбувається при смерті застрахованої особи протягом дії договору страхування [27].

В умовах змішаного страхування життя в одному договорі передбачаються два чи більше види страхової відповідальності для таких подій, як дожиття застрахованої особи до закінчення терміну дії договору, втрата здоров'я через нещасний випадок та смерть застрахованої особи. Це дає можливість страхувальникам за менший внесок укласти договір з покриттям ризику та забезпечити заощадження, уникнувши додаткових витрат на оформлення інших договорів.

Головним критерієм класифікації страхування життя є ризики, які воно покриває. За вітчизняними вченими, зокрема О. Фаратом та Т. Стецюк, ці ризики поділяються на дві групи, як вказано у додатку А. За їхнім дослідженням, страхові ризики, пов'язані з життям, розділяються на основні та додаткові.

Основні ризики передбачають випадки смерті застрахованої особи та дожиття її до встановленого у договорі терміну. Додаткові ризики охоплюють втрату працездатності, втрату працездатності через нещасний випадок, інвалідність, хвороби та інші ситуації.

Отже, страхування життя - це тривале накопичувальне страхування, яке забезпечує захист майнових інтересів у випадку смерті або дожиття застрахованої особи до завершення терміну договору, а також відповідних умов для втрати працездатності. Це вид страхового захисту відтворюється ризиками, що пов'язані з життям. Страхування життя має свою економічну природу, однак воно набуває

також соціального значення, оскільки виконує функції, спрямовані на забезпечення безпеки та добробуту населення.

Страховий ринок зараз проходить одне з найважчих випробувань за часів незалежної України, випробування війною, яке потребує надзвичайно професійного менеджменту та зібраності. Значна частка страхувальників наразі перебуває закордоном [33]. Але слід підкреслити, що більшість компаній зі страхування життя, вдало адаптувались до діяльності в умовах війни, про що свідчить позитивна динаміка Страховики забезпечують безперервну діяльність, намагаючись максимально підлаштуватись для ведення справ в умовах військового стану таким чином наближаючи країну до перемоги своїми зусиллями.

3.2 Напрями вдосконалення страхування життя в Україні

Страхування життя перетинає межі фінансових відносин, стаючи суттєвим джерелом інвестицій у економіку країни, а також ключовим інструментом для забезпечення соціального захисту громадян. Це надає можливість вирішувати багато соціальних проблем. Важливість страхування життя обумовлює необхідність модернізації цієї галузі та визначення перспектив розвитку [7].

Сучасна економічна ситуація в Україні обмежує можливості держави в повній мірі задовольнити потреби громадян у медичному обслуговуванні, компенсації фінансових збитків внаслідок травм на виробництві або втрати працездатності, а також вирішувати інші соціальні виклики. Передбачені соціальними стандартами гарантії не завжди вистачають для покриття наявної фінансової незахищеності. Саме тут страхування життя вступає в гру, маючи на

меті вирішити подібні питання. Використання послуг страхування життя як важливого та комплексного інструменту соціального захисту сприятиме:

- поширенню освітньої діяльності страхових компаній, оскільки багато потенційних страхувальників не мають достатньої інформації про послуги, що надаються страховиками, і про соціальні та економічні переваги, які надає страхування. Розширення обов'язкового страхування життя на нові професії та посади, зокрема на військовослужбовців, медичний персонал, волонтерів тощо [8];
- розширенню переліку подій, які підлягають страхуванню в "life" страхуванні, зокрема події, пов'язані з війною, тероризмом, надзвичайними ситуаціями;
- спрощенню процедури укладання договору страхування життя, інтеграції цього виду страхування в систему онлайн-послуг, поширенню популярності укладання страхових угод через Інтернет.

На сучасному етапі розвитку ринку страхування життя великі можливості має страхування на випадок дожиття. Нестабільність пенсійної системи України, збільшення пенсійного віку, зростання кількості пенсіонерів та вікова структура населення - всі ці чинники змушують громадян все більше звертатися до страховиків для укладання договорів страхування рент та пенсій [15].

На підставі інформації від Національного банку України, страхові премії у галузі страхування життя досягли 5,8 млрд грн в 2022 році, що представляє всього 0,2% ВВП. Це вказує на низький рівень розвитку цього ринку в Україні.

Зростання ефективності страхової діяльності в Україні матиме наступні позитивні наслідки:

- збільшення обсягу економіки країни, що призведе до підвищення доходів населення та збільшення попиту на страхові послуги;

- покращення добробуту громадян, що дозволить їм регулярно вносити страхові внески;
- підвищення страхової свідомості населення, що призведе до більшого розуміння переваг страхування;
- впровадження новітніх технологій у страховій сфері, що допоможе оптимізувати витрати страховиків та підвищити якість надання послуг;
- збільшення обсягу інвестицій у страхову галузь, забезпечуючи достатній капітал для виконання зобов'язань перед страхувальниками.

При визначенні пріоритетів розвитку страхування життя особлива увага має бути приділена економічним аспектам його функціонування. Наукові дослідження виявили пряму залежність між розвитком вітчизняного ринку страхування життя та економічною ситуацією в країні, а також рівнем добробуту населення.

Хоча страхування життя відіграє важливу роль у соціальному захисті населення та вирішенні соціальних проблем, розвиток цього ринку в Україні досі залишається обмеженим.

Один із головних чинників цього обмеження - низький рівень доходів населення. Середня заробітна плата в Україні за даними Державної служби статистики склала 16,3 тис. грн в 2022 році, що приблизно 440 доларів США на місяць. Це значно нижче від рівня, необхідного для сформування повноцінного ринку добровільного страхування життя [37].

Іншою проблемою є недостатній розвиток фондового ринку. Необхідність інвестування страхових резервів у довгострокові активи, такі як акції та облігації, обмежена високим рівнем інвестиційних ризиків. Це негативно впливає на прибутковість страхових компаній та, відповідно, на їхню конкурентоспроможність.

Україна стикається з відсутністю Фонду гарантування страхових виплат для угод страхування життя, що суттєво заважає залученню коштів від заможних

громадян, які не хочуть віддавати на ризик свої накопичення у разі неплатоспроможності страхової компанії. Для вдосконалення ринку страхування життя в Україні необхідно вирішити цю проблему.

Зростання доходів населення можливо через підвищення економічного розвитку країни. Для цього потрібно створити сприятливий інвестиційний клімат, який залучатиме іноземні інвестиції та сприятиме створенню нових робочих місць. Підтримка розвитку фондового ринку може бути досягнута завдяки ефективним механізмам захисту прав інвесторів та підвищенню прозорості фінансових установ.

Одним з ключових завдань держави є створення Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. Цей фонд допоможе застрахувати накопичення громадян у випадку неплатоспроможності страховиків та збільшить довіру до інституту страхування життя. Для розв'язання проблем розвитку ринку страхування життя в Україні можна розглянути такі конкретні заходи:

- Підвищення середньої заробітної плати до рівня не менше 1 тис. доларів США на місяць, що може бути досягнуто шляхом сприяння економічному розвитку країни, створення нових робочих місць та підтримки підприємництва.
- Прогресивний розвиток фондового ринку шляхом впровадження ефективних механізмів захисту прав інвесторів, підвищення прозорості фінансових установ та приваблення іноземних інвестицій.
- Встановлення Фонду гарантування страхових виплат за угодами страхування життя на основі страхових премій, що сплачуються страховиками. Це допоможе активізувати розвиток ринку страхування життя в Україні та зробити його доступнішим для населення.

Однак, згідно з експертами та фахівцями страхового ринку, цей законопроект потребує значних покращень. Суттєвою є необхідність впровадження заходів для захисту страхових внесків страхувальників від впливу інфляції. Один з головних чинників, що впливає на низьку популярність страхування життя в Україні, - це постійне знецінення реальної вартості страхових виплат через інфляційні процеси. Цю проблему можна вирішити шляхом введення індексації страхових виплат або прив'язки страхових операцій до стійких валютних одиниць на рівні законодавства. Страхове законодавство визначає курс для політики страхування ризиків життя, норми для суб'єктів страхової діяльності, правила надання послуг та методи державного контролю. В Україні воно має високий рівень розвитку, проте йому необхідне подальше удосконалення, зміни та доповнення. Серед пріоритетних завдань державного регулювання страхової діяльності варто виділити оптимізацію податкового законодавства, особливо для страхування життя. Це передбачає встановлення податкових пільг, які спонукатимуть як фізичних, так і юридичних осіб до участі в страхуванні життя.

Розвиток українського страхового ринку нерозривно пов'язаний із зростанням капіталізації страхових компаній та поширенням їхніх ресурсних можливостей. Розмір капіталу страхових компаній та його структура повинні відповідати ризикам, що виникають у процесі їхньої діяльності. Згідно з «Законом про страхування» України, обов'язковий фонд (гарантійний внесок) для страхових компаній, що працюють з усіма видами страхування, крім страхування життя, становить 1 мільйон євро, а для страхування життя - 10 мільйонів євро з урахуванням вартості гривні відповідно до валютного курсу України [15].

Проте, на відміну від міжнародних вимог, чинне законодавство не вимагає перевірки адекватності статутного капіталу страхової компанії в еквіваленті євро під час проведення страхової діяльності. Ця вимога обмежується моментом формування статутного капіталу та не підлягає зміні пізніше, незважаючи на

коливання валютного курсу гривні відносно євро. Для підвищення фінансової стійкості страхових компаній та забезпечення відповідного рівня капіталу варто застосувати методологію, розроблену Європейським Союзом, зокрема підходи, визначені у Директиві Європейського Парламенту та Ради 2009/138/EC Solvency II), адаптуючи їх під умови українського страхового ринку. Це сприятиме зміцненню відповідальності страхових компаній перед клієнтами та дозволить їм повною мірою використовувати свій фінансовий потенціал як потужних інституційних інвесторів у національну економіку [9].

Перспективи ринку страхування життя підвищуються, якщо держава розробить і запровадить механізм допомоги страховим компаніям, які перебувають на межі банкрутства. Такі заходи зроблять систему страхування більш стабільною, що позитивно вплине на загальну ситуацію на ринку. На державному рівні необхідно розробити заходи, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних з монополізацією ринку страхування життя. У світовій практиці виділяють три типи підходів до державного регулювання страхової діяльності: ліберальний, авторитарний та змішаний види регулювання. В Україні найбільш прийнятним є авторитарне регулювання страхування життя, оскільки велика кількість невирішених проблем внутрішнього ринку не дозволяє ліберально підходити до страхової діяльності, а особливості українського державного нагляду унеможливають застосування страхової діяльності. змішаний тип. Авторитарний тип, навпаки, дозволяє державі ефективно впливати на діяльність ринку страхування життя. Такий тип регулювання характерний для німецького страхового ринку.

Для стимулювання зростання страхування життя важливо активно розвивати сферу перестрахування. Вдосконалення перестрахування сприяє стабільності на ринку та збільшує привабливість страхових компаній в очах звичайних споживачів страхових послуг. Більшість перестрахових угод на

українському ринку укладають іноземні страхові компанії, і хоча це має свої позитиви і негативи, потрібно сприяти зростанню вітчизняних страхових компаній, які б надавали перестрахові послуги. Створення галузевої організації (офісу) для страхування життя може бути перспективним кроком. Український страховий ринок вже має позитивний досвід створення аналогічних організацій, таких як “Моторне (транспортне) страхове бюро України” (МТСБУ) і “Ядерний страховий пул”, які активно діють і впливають на ринок страхування. Функції офісу страхування життя включають гарантування платоспроможності страховиків, розрахунок страхових тарифів, розвиток послуг страхування життя, співпрацю з українськими та міжнародними страховими організаціями, збір актуарної інформації, створення та управління резервними фондами. Для багатьох громадян страхування життя недосяжне, однак великі компанії можуть взяти на себе страховий захист своїх співробітників [9].

Вітчизняні страхові компанії, щоб зберегти свою конкурентну перевагу, повинні постійно покращувати свою діяльність та послуги, збільшувати капітал страхової системи та зміцнювати позиції на ринку, впроваджувати сучасні управлінські технології з метою підвищення якості послуг та ефективності діяльності страхових компаній. Розвиток страхової діяльності потребує активної підтримки та постійного вдосконалення. Сучасний стан оцінки ризиків у сфері страхування життя залишається на недостатньо високому рівні. Важливо почати відокремлене страхування життя від страхування ризиків та забезпечити якісну підготовку фахівців у галузі аналізу ризиків страхування життя та розробити відповідну методологію. На сучасному етапі розвитку страхового ринку, роль страховиків виконують страхові посередники, що негативно впливає на обсяг страхових премій, оцінку ризиків та загальну фінансову стійкість страховиків. Сприяти тому, щоб страховики зверталися до фахівців, які мають відповідну

освіту в даній сфері діяльності, є важливою умовою. Рівень страхових послуг життєвого страхування прямо залежить від освіти співробітників цих компаній.

Для цього необхідно підвищити кваліфікаційний рівень співробітників компанії, створити відповідну освітню інфраструктуру та забезпечити можливість професійної практики (для студентів, які обирають страхову діяльність як майбутню сферу) в українських страхових компаніях, що спеціалізуються на страхуванні життя та подібних фінансових установах. Також варто розглянути можливості для освіти працівників страхової галузі за межами України. Подальший прогрес у сфері страхування життя буде залежати не лише від вищезазначених заходів, але й від економічної та політичної обстановки, що склалася в Україні сьогодні. Страхування життя відіграє ключову роль на страховому ринку та може стати сильним інструментом для розвитку вітчизняної економіки [10].

3.3 Зарубіжний досвід розвитку страхування життя та шляхи його імплементації в Україні

Вироблений та накопичений світовим співтовариством досвід організації системи страхового захисту широко використовується численними країнами. У будь-якому суспільстві страхування, що є соціальною необхідністю, потребує юридичного закріплення та регулювання. Проте, з огляду на процеси зменшення різниць між різними національними моделями державного регулювання страхової сфери, виникає потреба в єдиному підході до регулювання діяльності страхових компаній на міжнародному рівні. Розвиток глобальної економіки та міжнародних відносин неодмінно сприяє наявності іноземних факторів у системі національного

страхування, входженню іноземного капіталу до страхового сектора через розвиток міжнародних та регіональних співробітництв. Важливим є спільний розвиток стандартів регулювання страхування та формування транскордонного ринку страхових послуг. При дослідженні англійського страхового ринку слід відзначити його високий ступінь сприятливості. За тривалий час він встановив норми та умови страхування, які потім визнали за основу стандартів страхування у багатьох інших країнах. Англійські страхові компанії активно дбали про підвищення якості послуг та спеціалізацію на певних напрямках [8].

Щодо англійського страхового ринку, зауважимо, що він охоплює п'ять головних напрямків: короткострокове страхування життя, майнове, морське, повітряне та автотранспортне страхування. Стосовно дослідження, у Великій Британії існують закони щодо охорони здоров'я та страхування. Водночас важливо враховувати, що, оскільки в Англії страхове право ґрунтується на судовій практиці, правові норми поширюються головним чином на деякі види страхування, такі як морське та життєве страхування. Судова практика здійснила розширення деяких загальних принципів цих законів і на інші сфери страхування. Таким чином, провадження страхової діяльності на території Великої Британії можуть здійснювати підприємства, що отримали ліцензію та реєстрацію, відповідно до чинного законодавства.

До того ж, вимоги до страховиків варіюються залежно від того, чи розташована страхова компанія в Великобританії, країні-члені ЄС чи іншій країні. У разі розташування страховика в Великобританії, йому необхідно буде отримати окрему реєстрацію та ліцензію на кожен вид страхування. Натомість, компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя, повинні пройти реєстрацію у спеціалізованому органі, одержати актуарний сертифікат, який засвідчує правильність методології розрахунку страхових внесків, та отримати ліцензію (вирішення щодо видачі приймається протягом шести місяців). Англійські страхові

компанії здійснюють щорічне звітування перед Міністерством торгівлі, а раз на п'ять років цей відділ проводить аналіз фінансового стану страховика.

Враховуючи страховий досвід Німеччини, варто зазначити, що юридична особа, яка бажає надавати страхові послуги в цій країні, повинна отримати ліцензію. При цьому вищевказаний документ видається спеціально уповноваженим органом - Федеральною радою з фінансового нагляду. Відповідно до страхового законодавства, страхові послуги в Німеччині складаються з чотирьох напрямків: страхування на випадок хвороби, пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасних випадків на виробництві. Водночас Закон про договори страхування є основним нормативно-правовим актом, яким регулюються страхові відносини в Німеччині. Вищезазначене нормативне законодавство регулює всі страхові відносини, крім морського страхування. Крім того, система соціального страхування регулюється на нормативно-правовому рівні основними законодавчими актами, а саме: Імператорським страховим статутом 1911 року з численними поправками та доповненнями, що визначає систему професійного страхування від втрати працездатності та інших видів страхування, Законом про страхування на випадок професійної працездатності та іншими видами страхування. про поліпшення економічного становища працівників на випадок хвороби та Закон про страхування працівників [2].

При дослідженні організації закордонної страхової діяльності, важливо враховувати великий досвід Франції в цій сфері. В країні ці страхові відносини регулюються Французьким кодексом страхування, виконавчими указами та рішеннями Міністерства економіки та фінансів. Цей нормативний акт є кодифікацією правових та нормативних положень. Велика частина населення Франції включена до системи обов'язкового страхування, яка включає різні види страхування. Міністерство торгівлі використовує спеціальний страховий комітет

для контролю за страховою діяльністю, в який входять представники Палати представників, сенату та страхових установ. Спеціалізовані страхові повірені, діючі під його керівництвом, здійснюють перевірки та аудит страхових компаній.

Стосовно структури страхових компаній у Франції, вони можуть бути організовані як акціонерні товариства або товариства взаємного страхування (з мінімум 500 учасників). Тут існують різні варіанти таких компаній: - Societe's Nationales - акціонерні товариства, держава є єдиним або основним акціонером. - тонтіни - компанії, що діють на певний строк та займаються особистим страхуванням. - Аграрні страхові фонди - компанії, спеціалізовані на взаємному страхуванні сільськогосподарських ризиків. - Клуби судновласників "Захист і відшкодування" - компанії, які здійснюють взаємне страхування відповідальності власників морських транспортних засобів.

Звертаючи увагу на страховий досвід Японії, варто відзначити, що на ринку посилюється конкуренція з боку іноземних страхових організацій, які здійснюють поглинання японських компаній, що збанкрутували. Ця обставина викликала вимогливіше ставлення японців до страхових компаній, які тепер обережніше вивчають рейтинги, фінансові показники та аналізують різні посібники щодо розвитку страхового бізнесу. У лідерах ринку страхових накопичувальних послуг в Японії знаходяться компанії: «Nippon», «Daiichi», «Meiji Yasuda», «Sumitomo», «Alico Japan», «Daido»

При розгляді американського досвіду страхового бізнесу важливо відзначити, що США мають впливову страхову сферу, що виявляється у високій кількості страхових полісів на кожного мешканця. Однією з цікавих аспектів у сфері страхування життя є вкладання коштів у різні пенсійні фонди. Саме тому такі фонди розраховують на зростання свого капіталу завдяки авторитету страховиків та їхньому впливові на формування центрів впливу на підприємствах.

Стосовно організаційної структури американських страхових компаній, вони можуть бути акціонерними товариствами чи товариствами взаємного страхування. Аналізуючи нормативно-правове регулювання страхових відносин у США, важливо зазначити його різноманітність – тут діє приблизно 50 окремих страхових законів зі специфічними деталізацією та історією. Американське страхове право включає положення щодо укладення договору страхування та забезпечення нагляду. Проте, відсутність єдиного кодексу, який би регулював страховий випадок та підтримував судовий прецедент, ставить під питання ефективність страхового бізнесу у кожній державі.

Окреме законодавство окремих держав є ключовим джерелом нормативного регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі страхуванням. Наприклад, закони штату Нью-Йорк мають велике значення у сфері страхування, а їхні правові акти характеризуються чіткою систематизацією. Цей штат також служить прикладом для інших, завдяки розвинутій страховій індустрії. Важливо зазначити, що у США рішення щодо створення, функціонування та контролю за страховими організаціями належать до компетенції окремих штатів. Водночас держави можуть встановлювати обов'язкові види страхування. Правила акціонерних товариств відповідають вимогам законодавства кожної окремої держави.

Необхідно зазначити, що в країні відсутній єдиний страховий кодекс, та система базується на судових прецедентах в Англії та США. Правове регулювання у кожній державі залежить від рівня розвиненості її ресурсної системи. Незважаючи на цю різноманітність, багато страхових компаній світу прагнуть діяти відповідно до загальноприйнятих норм. Інтеграція страхової діяльності та консолідація капіталу призвели до заснування багатьох страхових компаній і конгломератів, які володіють власними банками та інвестують у різні галузі економіки, що в свою чергу впливає на регулювання страхового ринку, страхові послуги та нові стандарти якості у галузі страхування [42].

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження, зроблені наступні висновки і пропозиції за підрозділами магістерської роботи:

1. Ефективність страхового захисту громадян країни в цілому залежить від глибини дослідження сутності страхування життя, його технічної організації та правової основи, оскільки саме страхування життя вирішує соціальні проблеми та гарантує захист населення. В країнах з ринковою економікою страхування життя визнається одним із пріоритетних аспектів соціальної системи, який успішно вирішує багато суспільних завдань та задовольняє потреби юридичних і фізичних осіб щодо захисту їхніх економічних інтересів.

Економічна природа страхування життя складніша, ніж простий перерозподіл ризиків. Страхування життя є важливим інструментом соціального забезпечення, завдяки якому люди можуть відчувати себе більш безпечними щодо свого майбутнього.

2. Страхування життя є підгалуззю особистого страхування. Специфіка страхування життя, як і особистого страхування загалом, полягає в складності оцінки ризику, який приймається на страхування, і встановлення страхової суми за певним договором страхування.

Особливості ризиків страхування життя вимагають від страховиків використання спеціальних методів оцінки ризику та управління ризиком. Страхові компанії повинні мати достатній запас платоспроможності, щоб забезпечити виплату страхових сум у разі настання страхових випадків.

3. Спочатку страхування життя було переважно ритуальною практикою, пов'язаною з культом предків. Воно мало на меті забезпечити поховання померлої

людини відповідно до її статусу і забезпечити матеріальну підтримку його сім'ї. У середні віки страхування життя стало набувати більш економічного значення. Воно використовувалося для забезпечення спадщини, а також для фінансування освіти дітей або вступу в шлюб. У XVII столітті в Англії з'явилося перше товариство страхування життя, яке пропонувало страхові поліси на випадок смерті. Цей винахід сприяв подальшому розвитку страхування життя як інституту соціального захисту. Уже в XIX столітті страхування життя набуло широкого поширення в Європі та США. Це стало одним із основних засобів забезпечення фінансової безпеки сім'ї. Таким чином, з кожним століттям система страхування життя продовжувала розвиватися і її функції ставали все більш складними.

4. Страхування життя є ключовим компонентом українського страхового ринку, забезпечуючи фінансову підтримку сім'ям у випадку смерті застрахованих осіб і служачи засобом накопичення коштів на пенсію та інші потреби.

Страховий ринок України в 2021 році зріс на 8,2% з 45,2 млрд грн до 48,9 млрд грн, у т.ч. на страхування життя припало 5,9 млрд грн. Страхові виплати по страхуванню життя до майже 800 млн грн. Рівень виплат life-сектору склав 13%. У 2022 році обсяг страхових премій у сегменті страхування життя впав на 17% порівняно з 2021 роком. Цей спад відбувся через початок війни Росії проти України.

Згідно проведених досліджень, страховий ринок України знаходиться на етапі формування та адаптації до вимог світового страхового ринку, а також до викликів глобалізації, пов'язаних з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та цифрової економіки. Щоб покращити ситуацію на внутрішньому страховому ринку та зберегти конкурентоспроможність, страхові компанії повинні активно використовувати глобальний та європейський досвід, адаптувати моделі страхової діяльності та інтенсивно впроваджувати інноваційні технології.

5. Тенденції у формуванні страхового ринку вказують на значний потенціал національного страхового сектора. Ринок страхових послуг є найбільш капіталізованим серед інших сегментів небанківських фінансових ринків. Щоб побачити динаміку на ринку страхування життя її слід порівняти з ризиковим страхуванням. Загалом у 2022 році обсяги премій зі страхування життя зменшилися на 17%, а ризикового страхування – на 21%. Страхові виплати у ризикових видах страхування за 12 місяців зросли до 16,2 млрд грн, по страхуванню життя до майже 800 млн грн. Рівень виплат life-сектору склав 13%, non-life 38%. У цілому за цей же рік виплати за договорами страхування життя зросли на 11%. Обсяг валових страхових платежів (премії, внески) у сфері страхування життя за 2022 рік склав 4 801,4 млн. грн, це на 18,4% менше, ніж у 2021 році (5 883 млн. грн. у 2021 році). Водночас, обсяг валових страхових виплат зі страхування життя за 2021 рік становив 13% .

Проведений аналіз стану сегменту страхування життя в Україні вказує на такі ключові моменти: на кінець досліджуваного періоду (листопад 2023 року) страхові компанії, що займаються страхуванням життя, складають 13% від загальної кількості страхових компаній, на страховому ринку присутні компанії, які мають достатні резерви та активи для забезпечення рентабельної фінансової діяльності.

6. Ринок страхування життя в Україні пропонує різноманітні продукти, що задовольняють потреби різних клієнтів. Асортимент страхових продуктів досить широкий і включає в себе різні види договорів. Основні з них: страхування життя на випадок смерті, договори страхування життя зі страхування від нещасних випадків, договори страхування життя з накопиченням.

На основі аналізу та отриманих під час нього даних, можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення загального асортименту страхових продуктів, що, в свою чергу, допоможе українським компаніям максимізувати чистий дохід і вийти на нові канали збуту власних послуг: розширення продуктової лінійки,

покращення прозорості і зрозумілості продуктів, підвищення якості сервісу, впровадження інноваційних технологій.

Реалізація цих пропозицій та рекомендацій дозволить страховим компаніям стати більш інноваційними, гнучкими та адаптивними до змін на ринку. Це допоможе їм завоювати довіру клієнтів і стати їхнім надійним партнером.

7. За останні роки відбулося покращення регуляторного середовища, що впливає на страхування життя. Урядові ініціативи та реформи спрямовані на стимулювання розвитку страхування, поліпшення контролю та захисту прав споживачів. Проте наявно багато проблем розвитку страхування життя на вітчизняному страховому ринку: низька фінансова грамотність населення, нестабільна економічна ситуація, недостатня конкуренція та інновації, низька страхова культура.

Страховий ринок зараз проходить одне з найважчих випробувань за часів незалежної України, випробування війною, яке потребує надзвичайно професійного менеджменту та зібраності. Слід підкреслити, що більшість компаній зі страхування життя, вдало адаптувались до діяльності в умовах війни, про що свідчить позитивна динаміка. Страховики забезпечують безперервну діяльність, намагаючись максимально підлаштуватись для ведення справ в умовах військового стану таким чином наближаючи країну до перемоги своїми зусиллями.

8. Сучасна економічна ситуація в Україні обмежує можливості держави в повній мірі задовольнити потреби громадян у медичному обслуговуванні, компенсації фінансових збитків внаслідок травм на виробництві або втрати працездатності, а також вирішувати інші соціальні виклики. Передбачені соціальними стандартами гарантії не завжди вистачають для покриття наявної фінансової незахищеності. Саме тут страхування життя вступає в гру, маючи на меті вирішити подібні питання.

Використання послуг страхування життя як важливого та комплексного інструменту соціального захисту сприятиме: поширенню освітньої діяльності страхових компаній, розширенню переліку подій, які підлягають страхуванню в "life" страхуванні, спрощенню процедури укладання договору страхування життя, інтеграції цього виду страхування в систему онлайн-послуг, поширенню популярності укладання страхових угод через Інтернет.

9. Сектор страхування життя є важливим чинником економічного розвитку країн та інструментом вирішення багатьох соціальних проблем. Україна вибрала свій економічний курс в напрямку приєднання до Євросоюзу.

Запровадження правил страхового ринку ЄС танаближення вітчизняного законодавства із страхування життя до законодавства, що регулює страхову діяльність у країнах ЄС з часом дасть можливість запровадити режим внутрішнього ринку ЄС. Подальший розвиток ринку страхування життя в Україні експерти пов'язують із впровадженням продукту Unit-linked.

У Європі інвестиційне страхування життя розвивається навіть більш активно, ніж класичні види страхування життя. Страхові компанії зацікавлені у наданні нової для України фінансової послуги – інвестиційного страхування, – що дозволить їм вийти на додаткові сегменти ринку і залучити клієнтів набагато швидше. Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку вбачаються у дослідженні функціонування ринку страхування життя в умовах пост пандемії COVID-19 та повномасштабної війни з Росією.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Закон України № 85/96-ВР від 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 27.07.2023)
2. Поняття страхового ринку, його структура. URL: https://pidru4niki.com/17540906/finansi/ponyattya_strahovogo_rinku_yogo_struktu_ga (Дата звернення 24.11.2023)
3. Герасимова І.Ю., Система фінансового левериджу та її вплив на фінансову стійкість страхових компаній в умовах глобалізації. *Економічний простір*. 2015. С. 103-128.
4. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору за 3й квартал. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2023-11.pdf?v=6 (Дата звернення 24.11.2023)
5. Гладчук О.М., Одочук В.С., Страховий ринок України в умовах регуляторної трансформації. Науковий вісник Чернівецького університету : Економіка : зб. наук. праць. Вип. 825. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2020. с. 59-68 URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1535/825.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Дата звернення 24.11.2023)
6. Гаманкова О. О. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. / О.О. Гаманкова ; Держ. вищ. навч. заклад «Київськ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2007. – 323 с.
7. Журавльова О. Особливості впливу факторів на фінансову стійкість страхових компаній / О. Журавльова // Ринок цінних паперів України. - 2013. -

№ 1-2. - С. 39-45. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2013_1-2_7 (Дата звернення 24.08.2023)

8. Попович Д.В., Гладкий С.Ю., Працьовитий Т.Д. Тенденції розвитку страхового ринку України на сучасному етапі. Молодий вчений. Випуск №11 (75). Листопад 2019р. С. 596-602

9. Заколюдажний В.О. Особливості сучасних тенденцій інноваційного розвитку страхової діяльності. *Економіка та держава*. 2017. № 5. С. 89-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_5_22 (Дата звернення 10.07.2023)

10. Роль інноваційних страхових послуг у формуванні прибутку страховика/ [Крикуненко О.С., Березіна С.Б.] Молодий вчений, № 4, 2017. 683-686 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_161 (Дата звернення 10.07.2023)

11. European Insurance Association. (2022). The development of life insurance in Ukraine: A study by the European Insurance Association. The European Insurance Association.

12. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 міс 2023 рік [Електронний ресурс] // Фореншуренс. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/23/9/1> (дата звернення: 02.12.2023)

13. Національний банк підвів підсумки роботи страхового ринку у першому півріччі 2022 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pidbiv-pidsumki-roboti-strahovogo-rinku-u-pershomu--pivrichchi-2022-roku> (Дата звернення: 19.05.2023)

14. Офіційний сайт ПрАТ "ГРАВЕ УКРАЇНА Страхування життя" URL: <https://www.grawe.ua/raskrytie-informacii/zvitnist-laif/> (Дата звернення: 19.02.2023)

15. Ukrainian Insurance Association. (2021). Life insurance in Ukraine: A survey by the Ukrainian Insurance Association. The Ukrainian Insurance Association.

16. Олійник В.М. Методологічні засади забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. Анотована дисертація на здобуття наукового ступеня доктора фінансів, грошей і кредиту, Українська академія банківської справи Національного банку України. Суми: Україна, 2016

17. Офіційний сайт ПрАТ СК "Княжа Лайф Вієнна Іншуранс Груп" URL: <https://www.kniazha-life.com.ua/finansovi-pokazniki> (Дата звернення: 19.02.2023)

18. Офіційний сайт ПрАТ "Українська акціонерна страхова компанія АСКА-ЖИТТЯ" URL: <https://aska-life.com.ua/documents/?tabs=tab2> (Дата звернення 12.10.2023)

19. Офіційний сайт ПрАТ «СК «Форте Лайф» URL: <https://forte-life.com.ua/ua/finansovaya-stabilnost-ru/> (Дата звернення 28.10.2023)

20. Карташова С.С., Щетініна О.К., Канева О.К. Підходи до оцінки вартості людського життя: світовий досвід та рекомендації використання в Україні. Демографія та соціальна економіка, 2019, № 1 (35): 182–195, URL: <https://dse.org.ua/archive/35/12.pdf> (Дата звернення 05.11.2023)

21. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та норми достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризику операцій страхувальника: Постанова Національної комісії з питань державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18> (Дата звернення 24.07.2023)

22. Офіційний сайт ПрАТ "Метлайф" <https://www.metlife.ua/about-us/reports/annual-reports/> (Дата звернення 17.11.2023)

23. Бойко А. М. Страхування життя в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2023. / № 12. С. 123-129.
24. Офіційний сайт Держстат України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ds/krops/arh_krops2021_u.html (Дата звернення 20.11.2023)
25. Офіційний сайт ТДВ "СК "Грінвуд Лайф Іншуранс" <https://gli.com.ua/rozkryttya-informatsiyi/> (Дата звернення 24.10.2023)
26. Klapkiv L., Klapkiv J. Technological innovations in the insurance industry. *Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych*. 2017. №26. С.67-78.
27. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. Київ: Знання, 2005. 351 с.
28. Офіційний сайт ПрАТ СК "Уніка життя" https://uniqa.ua/content/uploads/34478248_2022%20final_14.06.2023_compressed.pdf
29. Кравчук Г., Бережна Т. Дослідження проблем формування фінансових результатів страховиків. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1. С. 193-203.
30. Haywood M., 2018. Era of Insurance Innovation Is Upon Us. 2018 URL: <http://insurancethoughtleadership.com/era-of-insurance-innovation-is-upon-us/> (Дата звернення 19.11.2023)
31. Чвертко Л.А. Страховий ринок України: реалії та перспективи розвитку. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2010. № 1. С. 55-58.
32. Global Insurance Market Trends. (2018), OECD, 2018. 36 p.
33. Коваль В.В. Тенденції розвитку страхування життя в Україні за умов повномасштабної війни: Збірник матеріалів VI Міжн. науково-практичної

конференції, м. Київ, 23 березня 2023 р. [Електронний ресурс]. – К.: КНЕУ, 2023. С. 31-33

34. Коваль В.В. Управління фінансовими ризиками в компаніях з страхування життя: Збірник матеріалів VI Міжн. науково-практичної конференції, м. Київ, 23 березня 2023 р. [Електронний ресурс]. – К.: КНЕУ, 2023. С. 106-108

35. Офіційний сайт ПрАТ СК "Кд життя" <https://www.kd-life.com.ua/finansova-zvitnist/> (Дата звернення 19.11.2023)

36. Козоріг Г.Г. (2014), "Problems of Development in the Ukrainian Insurance Market." Regional Economics. No. 2. pp. 182–191.

37. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 19.11.2023)

38. Офіційний сайт СК "Інго Життя", URL: <https://ingo.ua/content/InhoZhyttya/spetsializovana-zvitnist-strakhovyka/2021/Prymitky-2021.pdf> (Дата звернення 24.11.2023)

39. FinTech Global (2019), "Global InsurTech funding surpasses \$3 billion in 2018" (2018), URL: <https://fintech.global/global-insurtech-funding-tops-3bn-in-2018/> (Дата звернення 24.07.2023)

40. Cyber: mastering a complex risk. Sigma, Swiss Re Institute (2017), URL: http://media.swissre.com/documents/sigma1_2017_en.pdf (Дата звернення 24.07.2023)

41. Офіційний сайт ПрАТ СК "ПЗУ Україна страхування життя" <https://www.pzu.com.ua/about/finance/reports.html> (Дата звернення 19.11.2023)

42. Аналіз рентабельності страхових продуктів URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/118.pdf (Дата звернення 25.11.2023)

43. Базилевич В.Д., Пікус Р.В., Приказюк Н.В. Страхові послуги. Київ: Логос, 2014. 320 с.Березіна С. (2015), "Поточні тенденції реформування системи соціального страхування України", Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, Вип. 3, 25-31 с.
44. Офіційний сайт ТДВ "СК "АРКС Лайф" URL: <https://arx.com.ua/life> (Дата звернення 19.11.2023)
45. Кучерівська С.С. Фінансова стійкість страхових компаній: анотована дисертація на здобуття наукового ступеня доктора фінансів, грошей і кредиту Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 2010.
46. Abakumenko O.V. (2013), "Modeling the competitiveness level within Ukraine's financial market", Business Inform. No. 5. pp. 302–310.
47. World Bank. (2023). Life insurance in Ukraine: A report by the World Bank. The World Bank.
48. Офіційний сайт ПрАТ СК "ТАС" URL: https://taslife.com.ua/important_info/finansovi-zvity (Дата звернення 28.10.2023)
49. Тенденції ринку страхування життя в США IBIS World Industry Report 52411. IBISWorld. URL: <https://www.ibisworld.com/united-states/market-research-reports/finance-and-insurance-sector/> (Дата звернення 19.11.2023)
50. World Bank. (2023). UKRAINE RAPID DAMAGE AND NEEDS ASSESSMENT: A report by the World Bank. The World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Нормативно-правові акти, що регулюють страхування життя

Нормативний акт	Визначення страхування життя
Закон України "Про страхування"	Вид особистого страхування, який передбачає, що страховик зобов'язується виплатити страхову суму у разі смерті застрахованої особи або в разі настання інших страхових випадків, передбачених договором страхування.
Європейські директиви	Директива 2009/138/ЄС (Платоспроможність II) визначає страхування життя як вид страхової діяльності, що передбачає здійснення виплат у разі смерті або дожиття застрахованої особи. Директива 2002/83/ЄС про страхування життя конкретизує, що страхування життя включає страхування від нещасних випадків та хвороб, якщо воно доповнює основне страхування життя. Директива ЄС 2016/97 про розповсюдження страхових продуктів визначає страхування життя як довгостроковий вид страхування. Визначення страхування життя в українському законодавстві гармонізовано з підходами цих директив ЄС, що сприяє інтеграції ринку страхування життя України з європейським страховим простором.
Положення про порядок формування і використання страхових резервів, затверджене постановою Правління Національного банку України від 12.09.2022 № 142	Положення встановлює порядок формування і використання страхових резервів страховиками, які здійснюють страхування життя.
Положення про обов'язкові вимоги до правил страхування життя", затверджене постановою Правління Національного банку України від 20.07.2022 № 129	Положення встановлює обов'язкові вимоги до правил страхування життя, які розробляються страховиками.

Джерело: сформовано автором на основі [1;42]

Додаток Б

Основні показники діяльності страхового ринку України в 2021-2022 роках

№ з/п	Показник	Роки		Темпи приросту 2021/2022 (%)
		2021	2022	
1	Валові страхові премії зі страхування життя, тис. грн.	5 677 810	4 801 445	-15,44
2	Валові страхові виплати, тис. грн.	818 712	910 223	11,18
3	Рівень валових виплат, %	14,42%	18,96%	31,48
4	Сплачено перестраховиками	85 210	100 413	8,5
5	Обсяг сформованих страхових резервів зі страхування життя, тис. грн.	14 032 011	17 115 110	21,97
6	Активи	17 071 000	20 577 000	20,53

Джерело: складено автором на основі [4;12;13;17;23;38]

Рейтинг всіх існуючих в Україні life-компаній

№ з/ п	Страхові компанії	Страхові платежі, тис. грн.					Темп, % (2021/2022)
		2019	2020	2021	2022	9 міс 2023	
1	Метлайф	1 231 361	1 555 070	2 107 239	2 120 311	1 727 786	0,62%
2	УНІКА життя	871 293	680 891	525 552	422 797	258 068	-19,56%
3	ТАС	559 724	574 530	766 214	518 678	405 129	-32,30%
4	PZU Україна страхування життя	523 828	538 282	635 450	398 062	287 222	-37,40%
5	Аска-життя	383 787	431 613	406 807	296 835	117 459	-27,04%
6	Граве страхування життя	379 079	441 262	666 725	628 824	334 649	-5,70%
7	АРХ-життя	176 228	259 631	320 907	266 273	234 677	-17,03%
8	Княжа страхування життя VIG	73 476	77 247	72 935	60 323	46 039	-17,30%
9	Форте лайф	58 002	97 296	170 084	89 760	74 040	-47,23%
10	ГЛІ	67 440	92 965	93 556	67 251	44 716	-28,12%
11	КД-життя	45 467	48 158	57 467	53 204	39 341	-7,42%
12	Інго життя	35 975	26 794	846	442	н/д	-47,76%

Джерело: складено автором на основі [14;17;18;19;22;25;28;35;38;41;44;48]

Додаток Г

Оцінка якості страхового продукту зі страхування життя

Критерій	Оцінка	Коментар
Відповідність чинному законодавству та нормативним вимогам	6,4/10	Страховий продукт відповідає вимогам чинного законодавства України та нормативних документів НБУ.
Надійність страховика та рівень його платоспроможності	7/10	Більшість страхових компаній мають високий рівень платоспроможності та фінансової стабільності.
Повнота опису умов страхування та прозорість для клієнта	5/10	Страховий продукт не завжди має повний і прозорий опис умов страхування.
Гнучкість та можливість налаштування під потреби клієнта	6,2/10	Страховий продукт має широкий спектр можливостей для налаштування під потреби клієнта.
Рівень страхового покриття та виключень зі страхування	5,7/10	Рівень страхового покриття є достатнім для задоволення потреб більшості клієнтів. Виключення зі страхування є обґрунтованими.
Розмір страхових тарифів та їх обґрунтованість	8/10	Розмір страхових тарифів є конкурентоспроможним та обґрунтованим.
Наявність додаткового сервісу та програм лояльності	7/10	Страховий продукт пропонує широкий спектр додаткового сервісу та програм лояльності.
Якість та оперативність врегулювання страхових випадків	6,6/10	Більшість страхових компаній мають високий рівень якості та оперативності врегулювання страхових випадків.
Рівень кваліфікації та професіоналізму агентів та андерайтерів	7,2/10	Більшість страхових компаній мають висококваліфікованих агентів та андерайтерів.

Джерело: складено автором на основі [42]

Додаток Г

Розміщення коштів резервів зі страхування життя у 2019-2023 рр.

Структура активів	Резерви зі страхування життя						
	млн. грн.					%	
	31.12. 2019	31.12. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	31.10. 2023	31.12. 2022	31.10. 2023
Сформовані страхові резерви	12 554	15 261	14 032	17 115,1	17 715,1	100,0	100,0
Категорії активів, визначені ст. 31 ЗУ «Про страхування" для представлення страхових резервів»							
1) грошові кошти на поточних рахунках	43,1	47,1	72,1	162,6	756,2	4,1	11,6
у тому числі 1.1) в іноземній валюті	13,2	14,3	14,4	45,7	75,6	1,2	12,1
2) банківські вклади (депозити)	3 206,9	3 799,6	1 286,3	1 402,4	1 239,0	35,8	7,08
у тому числі 2.1) в іноземній валюті	1 335,7	1 683,4	579,9	366,4	239,3	9,3	3,6
3) банківські метали	10,4	11,1	20,0	13,1	19,4	0,3	4,5
4) нерухоме майно	232,3	373,6	146,9	136,9	104,0	3,5	8,4
5) акції	66,6	89,3	95,1	268,3	126,5	6,8	6,9
6) облігації	347,0	524,8	146,2	155,8	147,8	4,0	5,9
7) цінні папери, що емітуються державою	411,2	462,4	1 338,9	1 680,7	1 286,3	42,9	6,8
8) права вимоги до перестраховиків	12,4	13,5	87,5	86,0	55,6	2,2	15,7
у тому числі 8.1) до перестраховиків - нерезидентів	35,8	33,9	87,4	86,0	90,2	2,2	9,7
9) інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ	11,5	10,1	9,6	9,8	9,3	0,3	9,4

Джерело: складено автором на основі [14;17;18;19;22;25;28;35;38;41;44;48]